Nigeria efter fem års fred

Martin Paldam

I. Indledning.

På 13 års dagen for Nigerias selvstændighed, den 1. oktober 1974, holdt dets statsoverhoved, general Yakubu Gowon, sin vigtigste tale i de senere år. I denne tale blev fire centrale beslutninger annonceret: (1) Militæret vil ikke – som oprindelig lovet – tilbagegive magten til en civil regering i 1976, men fortsætte på ubestemt tid. (2) Der vil blive oprettet flere end de nuværende 12 delstater. (3) Såvel den føderale regering som alle tolv militærguvernører vil blive udskiftet samt beslutningerne vedrørende (4) hovedtrækkene i den gigantiske Tredje Nationale Plan fra 1/4-75 til 31/3-80.

Talen gav et klart og meget bevidst indtryk af, at Nigeria nu 5 år efter Borgerkrigens afslutning står rede til at spille sin rolle som Afrikas førende stat. Gowons nylige perlerad af statsbesøg i UK, USSR og Kina samt forskellige afrikanske lande, De Panafrikanske Lege i Lagos i januar 1973 og nu til sommer »The Black Arts Festival« (hvor et milliardbeløb vil blive givet ud), giver det samme indtryk af selvsikkerhed og vitalitet. Der er gode grunde til, at Nigeria nu står som Afrikas vigtigste stat. Befolkningsmæssigt er Nigeria så langt den største sorte stat med måske 70 mill. indbyggere, hvad der næsten udgør 25 % af alle verdens negre. Selv om de 70 millioner er delt i mindst 200 forskellige stammer, hvoraf mindst fire er større end den danske, så har man nu et regime, der uden anvendelse af mere end et minimum af tvang er i stand til at holde fred indadtil. Dernæst har man et anseligt, økonomisk boom kørende på femte år. Man er finansielt uafhængig af støtte udefra, og siden oliepriserne tog deres store spring, har man ligefrem levet i en tilstand af finansiel eufori.

Når man som undertegnede har tilbragt to år i en af de fattigste og mest afsides beliggende statshovedstæder, Sokoto, er det imidlertid klart, at det kun er med afrikansk målestok, at Nigeria er en kæmpe.[1]) Landet er stadig meget

1) Jeg har fra 6/1–73 til 5/1–75 beklædt posten som FN's økonomiske rådgiver for NW State. Det er klart, at alle synspunkter og vurderinger står for egen regning. Jeg bør desuden tilføje, at selv om jeg har besøgt alle Nigerias stater og tilbragt omkring to måneder i alt i Sydnigeria, er det Nordnigeria, jeg kender til, og jeg har ikke nogen seriøs viden om de komplicerede stamme-politiske forhold i de to små sydstater, Rivers og South East.

fattigt. Der er konstante stammespændinger, og med en mindre betydelig mand end Gowon i spidsen kunne det meget vel gå galt igen. Der er stor mangel på kompetent, indfødt personel på næsten alle planer, en mangel, der tit fører til, at der opstår helt patetiske gab mellem, hvad man gerne vil gøre (og kan finansiere), og hvad man kan udføre i praksis. Dertil kommer, at militærstyret har haft ringe fremgang med at opfylde sine erklærede målsætninger om at udrydde korruptionen og om at skabe en mere ligelig indkomstfordeling – to mål, der i Nigeria er forbløffende nært beslægtede.

I det følgende skal der fremdrages nogle vigtige sider ved den nyere udvikling, både økonomisk og politisk. For at sætte tingene i perspektiv og fordi borgerkrigen (i Danmark ofte kaldet »Biafrakrigen« og i Nigeria som regel »Begivenhederne«) stadig optager en så helt dominerende position i de fleste interesserede danskeres bevidsthed om Nigeria, skal der imidlertid først bringes et statistisk og et historisk baggrundsafsnit, som læsere med en mere grundig viden om landet kan springe over.

II. Nogle hovedtal.

Nigerias folketal og dettes nærmere sammensætning er et særdeles kontroversielt emne, hvor ingenting er rigtig sikkert. I et land, hvor stammetilhørsforhold og politik er to sider af samme sag, er det klart, at enhver gruppe har en dyb, politisk interesse i at være så »stor« som muligt.

Det er naturligvis meget svært at gennemføre en folketælling i et land på Nigerias størrelse og udviklingstrin, hvor langt de fleste er analfabeter og kun taler et eller to lokale sprog. En tælling kan i hvert tilfælde kun gennemføres i snævert samarbejde med lokale myndigheder, hvad der vil sige, at man i betydeligt omfang er nødt til at lade grupperne tælle sig selv. Det kan derfor ikke undre, at alle de tre tællinger, man har gennemført, siden landet blev selvstændigt, er stærkt kontroversielle og har givet anledning til betydelige, politiske spændinger.

Den sidste folketælling, gennemført af englænderne, var i 1953, og i 1962 og igen i 1963 forsøgte man så selv. I 1962 opgav man at publicere resultaterne; men fra 1963-tællingen er hovedtallene offentliggjort. Resultatet var et betydeligt større folketal, end man havde ventet, især i Vestregionen. Det er klart, at man i alle tre regioner hævdede, at tællingen i 1953 var dårlig[2]), og at de andre regioner havde snydt. Der fremkom da også ret hurtigt en hel del veldokumenterede historier om folketællingssvindel; men man vedtog dog offi-

2) Der er nok grund til at tro, at man ikke helt fik talt alle med i 1953, da mange – især i Norden – var vanskelige at overbevise om, at folketællingen ikke havde noget med opkrævning af skatter at gøre. På den anden side var lokale myndigheder også indblandet i tællingerne den gang, så det er lidt farligt at antage, at 1953-tællingen undervurderer folketallet virkeligt meget.

cielt at anvende 1963-tællingen suppleret med en antagelse om, at befolkningen vokser med 2.5 % om året. Man kan herefter projicere folketallet for alle større områder, og de herved fundne tal udgør den dag i dag det statistiske grundlag for Nigerias administration.

Det er velkendt fra mange demografiske analyser, at ingen befolkning over en flerårig periode kan vokse med over 3½ %, og at selv 3 % er en sjælden foreteelse. I Nigeria er man såvel officielt som privat tilhængere af en stor befolkningstilvækst[3]); men sundhedsvæsenets tilstand tillader næppe befolknin-

Tabel 1. Nigerias folketal 1953, 1963 og iflg. foreløbige tal fra 1973.

Stat:	Indbyggertal 1953	1963	1973	Gnm. årlig vækst 53/63	63/73	53/73	Andel af samtlige 1953	1963	1973
	mio.	mio.	mio.	%	%	%	%	%	%
North West	3.40	5.73	8.50	5.4	4.0	4.7	11.2	10.3	10.7
North Central	2.35	4.10	6.79	5.7	5.2	5.5	7.7	7.4	8.5
Kano	3.40	5.77	10.90	5.4	6.6	6.0	11.2	10.4	13.7
North East	4.20	7.79	15.38	6.4	7.0	6.7	13.8	14.3	19.3
Nordstater	13.35	23.39	41.57	5.8	5.9	5.8	43.9	42.0	52.1
Kwara	1.20	2.40	4.64	7.2	6.8	7.0	3.9	4.3	5.8
Benue-Plateau	2.30	4.01	5.17	5.7	2.6	4.1	7.6	7.3	6.5
Middelbælte	3.50	6.41	9.81	6.2	4.3	5.3	11.5	11.5	12.3
Gl. Nordregion	16.85	29.80	51.38	5.9	5.6	5.7	55.4	53.5	64.4
West	4.36	9.49	8.92	8.1	÷0.6	3.7	14.3	17.0	11.2
Lagos	.50	1.44	2.47	11.2	5.5	8.3	1.6	2.6	3.1
Mid-West	1.49	2.54	3.24	5.5	2.5	4.0	4.9	4.6	4.1
Gl. Vestregion	5.35	13.47	14.63	7.8	.6	4.3	20.9	24.2	18.3
East Central	4.57	7.23	8.06	4.7	1.1	2.9	15.0	13.0	10.1
Rivers	.75	1.54	2.23	7.5	3.8	5.6	2.5	2.8	2.8
South East	1.90	3.62	3.46	6.7	÷0.5	3.0	6.2	6.5	4.3
Gl. Østregion	7.22	12.39	13.75	5.5	1.1	3.3	23.7	22.3	17.3
Nigeria i alt	30.42	55.67	79.76	6.2	3.7	4.9	100.0	100.0	100.0

Note: Tællingen i 1953 foregik tildels allerede i 1952. De foreløbige 1973-tal er citeret fra dagbladet New Nigerian (9/5–74).

3) Jeg har ikke under to års ophold i Nigeria, hvor jeg dagligt læste to aviser, mødt noget tegn på forståelse for børnebegrænsning – tværtimod. Ledende politikere har udtalt sig kraftigt imod »visse europæiske landes forsøg på at holde den sorte mand nede ved hjælp af bistand til familieplanlægning«. Rent personligt ville en landsbykvinde også opføre sig meget uklogt (med hensyn til prestige i samfundet, sikring af sin alderdom, reduktion af skilsmisserisikoen o.s.v.), hvis hun ikke forsøgte at få så mange børn som muligt.

gen at vokse med mere end 2–2½ % pr. år. De 2½ % blev fundet ud fra en række partielle undersøgelser, men er nok for høje til at dække de store områder af landdistrikterne, hvor moderne medicin ikke er tilgængelig, og læger aldrig kommer.

I november 1973 forsøgte man så igen. Efter en enorm propagandakampagne udkommanderedes alle statsindfødte embedsmænd til deres hjemsted til den fem uger lange kampagne. Det er ingen overdrivelse at sige, at Nigerias hele administration lammedes i november 1973. Allerede i maj 1974 kunne man offentliggøre hovedtallene, der fremgår af tabel 1. Det er værd at notere, at de foreløbige resultater er frigivet af landets øverste organ, SMC (jfr. senere), med den udtrykkelige tilføjelse, at tallene ikke måtte anvendes af administrationen, før en række kontroltællinger var taget i betragtning, og tallene revideret. Efter min vurdering af de mange rygter om tællingen, der er i omløb, vil tallene blive revideret noget ud fra kontroltællingerne. Nordens befolkning bliver nok reduceret lidt, og Lagos bliver nok til gengæld forøget, da alle ikke blev talt her. Der er i øvrigt ikke mere nogen tvivl om, at Lagos nu er en betydeligt større by (måske to gange) end Ibadan, der så kun er det sorte Afrikas næststørste by. Det officielle folketal bliver derfor nok af størrelses-

Tabel 2. Sammenligning af de tre tællinger ud fra antagelsen om en befolkningstilvækst på 2.5 % pr. år.

Alle tal i millioner	1953	1963	1973	2000
1953-tællingen	*30.42*	38.94	49.85	97.10
1963-tællingen	43.25	*55.67*	71.26	138.80
1973-tællingen	48.68	62.31	*79.76*	155.36

Note: Alle andre tal beregnede ud fra de tre *kursiverede* tællingsresultater.

ordenen mellem 70 og 75 millioner, men det er svært at gætte, for man kan, som det fremgår af tabel 2, argumentere for alle tal mellem 50 og 80 millioner. Der er dog efter min vurdering mange grunde til, at man nok vil vælge et officielt folketal, der er noget større end det sande folketal.

Det første skridt på vejen til at forstå Nigeria er at lære de tre hovedstammer, Hausa, Yoruba og Ibo, at kende. Disse tre folk taler tre forskellige sprog, der hedder det samme som stammen. Der er vel 20 millioner hausaer i Nigeria og måske 5 millioner i Niger og ud over Sudanbæltet, og måske 50 millioner mennesker, hvoraf henimod 40 millioner i Nigeria, taler hausa. Der er ca. 12 millioner yorubaer i landets sydvestlige sjettedel og måske 10 millioner iboer i den sydøstlige sjettedel. Både på yoruba og ibo er der trykt en hel del mere end der er på hausa; men både ibo og yoruba er svære at lære og lidet udbredte uden for de respektive stammer, ligesom de to stammer stort set er rent nigerianske stammer – der er dog også yorubaer i Dahomey.

De fire nordstater øverst i tabel 1 er de traditionelle muhammedanske emiraters område. Her er befolkningen først og fremmest agerbrugsdyrkende hausaer med de lyshudede kvægnomader fulanierne (5–6 mill), og kanurierne (3–4 mill.) mod øst som de to vigtigste minoriteter. Selv om der er væsentlige, sproglige og etniske forskelle mellem disse tre grupper, er der en betydelig religiøs, kulturel og politisk enhed over for Syden. I de sydlige dele af North West og North Central samt omkring Benue-floden i North East findes en lang række mindre folk, som hidtil har været ret villige til at følge deres hausa-fulani emirer.

Kwara og Benue-Plateau udgør en slags mellemzone til Syden. Kwara er således domineret af muhammedanske yorubaer, medens de fleste andre yorubaer er kristne, og i BP-staten er der en masse forskellige folk, hvoraf de vigtigste er Tiv og Idoh, begge på et par millioner. For det følgende kan man mærke sig, at Tiv-området var det eneste i Nordregionen, hvor nordpartiet NPC (Sardaunaens parti, jfr. det følgende) aldrig fik kontrol.

Den gamle Vestregion var domineret af yorubaerne, som nu har deres egen stat, Western, der er en ren yorubastat. Også Lagos er i praksis blevet en helt yorubadomineret stat; men de er derimod ingenlunde yorubaer i Mid-West, hvor Edofolket (1½ mill.) omkring Benin dominerer. I Mid-West, der er den største oliestat, er der også en del iboer i den østlige del, og en række andre stammer i den sydlige og olierige del af staten.

Den gamle Østregion var på samme måde domineret af Ibofolket, der nu har deres rene ibostat, East-Central, der er Nigerias tættest befolkede landbrugsområde. Den anden oliestat er Rivers. Her er der et sandt mylder af småstammer i deltaet, hvor olien findes, og et kraftigt ibopres i den nordligste tredjedel. South East er domineret af Ewfik omkring Calabar, men der er også en lang række andre folk her, hvoriblandt iboerne kun udgør en ubetydelig minoritet.

Udviklingsmæssigt er de fire nordstater langt bagefter på praktisk talt alle områder. Middelbæltet og South-East er også noget bagefter, idet det er i de resterende fem stater, at det kraftige boom foregår. De seks sydstater har tropisk skov som deres naturlige vegetation. I den nordlige del af Western og tværs igennem til den sydlige del af Benue Plateau går bevoksningen over til savanne, der bliver stadigt mere tør, jo længere man kommer op imod nordgrænsen, hvor der er meget varmt og tørt.

Der findes forskellige stærkt afvigende opgørelser af Nigerias nationalprodukt. Hovedtallene fra den nyeste opgørelse (og efter min mening også den hidtil rimeligste) fremgår af tabel 3. Der er grund til at advare mod at tage disse tal alt for bogstaveligt – de er ikke blot foreløbige tal, men også konstrueret ud fra et yderst beskedent primærstatistisk grundlag. De tilsvarende tal for Danmark er hhv. 130 og 240 mia. kr. for 1970 og 1975, hvad der tydeligt viser, at Nigeria stadig er et meget fattigt land.

Tabel 3. Nigerias nationalindkomst 1970 og 1975.

Mia. kr. *)	1970	1975	Gmsnl. vækst pr. år
Landbrug	22.1	35.6	10 %
Oliesektor	4.0	64.7	74½ %
Anden minedrift	.4	.8	15 %
Industri og håndværk	3.4	5.8	11½ %
El- og vandværker	.3	.6	15 %
Bygge- og anlægssektor	2.6	8.6	27 %
Handel	6.0	10.6	12 %
Vejtransport	.8	1.6	15 %
Andre transporterhverv	.6	.8	6 %
Undervisning	1.1	4.4	32 %
Andet offentligt erhverv	3.6	9.0	20 %
Serviceerhverv	1.2	2.2	13 %
I alt	46.2	144.8	26 %
excl. oliesektor	42.2	80.1	13½ %

*) Opgjort fra produktionssiden i årets markedspriser og på finansårsbasis, d.v.s. for 1970 fra 1/4–31/3 1971. En kurs på 9,10 kr. pr. nigeriansk Naira er anvendt. »Andre transporterhverv« omfatter også telekommunikation og radio. »Serviceerhverv« omfatter bl. a. pengeinstitutter, liberale erhverv o. l.. Kilde: Foreløbige tal fra FMEPR.

Det mest slående ved tabellen er, at olien fra at udgøre under 10 % af den samlede produktion for fem år siden, nu udgør næsten 45 %. Nigeria har en inflationsrate, der nok ligger i overkanten af den danske – det bliver vel til 8–10 % i snit for de fem år. Når dertil lægges befolkningsvæksten på de 2½ % pr. år, så skal en sektor altså vokse med over 10 % pr. år, for at der bliver nogen real stigning pr. indbygger[4]). Man kan derfor se af tabellen, at det først og fremmest er olien og den offentlige sektor, der er inde i en kraftig vækst, medens de store, private sektorer (især landbruget) ikke har ret meget at prale med.

Nu er det velkendt, at store, offentlige udgiftsstigninger (og især sådanne, der betales af udenlandske »skatteydere«, jfr. senere) er stærkt konjunkturstimulerende, idet de så at sige trækker hele den private sektor med op. Det er nu let at vise, at den offentlige ekspansion udelukkende er finansieret af stigningen i olieprovenuet. Det er derfor alt for optimistisk at betragte den nederste linie i tabel 3 som et udtryk for, hvordan den nigerianske økonomi ville have udviklet sig uden olie. Der er faktisk grund til at tro, at der ikke ville have været nogen realvækst pr. indbygger uden olien.

Der kan derfor være grund til at se lidt nærmere på oliesektoren, og det er gjort i tabel 4. Det ses, at medens den producerede mængde er vokset pænt, så

4) Det forudsættes her, at prisstigninger i alle sektorer er omtrent ens. Desværre beregnes der ingen brugbare prisindeks for Nigeria, så de ovenfor anførte betragtninger er af skønsmæssig karakter og i mangel af bedre!

Tabel 4. Oliesektorens hovedtal.

	1970	1971	1972	1973	1974
Produktion i mia. liter	72.7	76.8	107.9	123.6	132.7
Pris pr. liter i øre	6.6	10.1	10.3	13.8	45.2
Herfra i mia. kr.:					
Bruttoproduktion	4.80	9.38	11.20	17.13	60.31
÷ køb fra andre sektorer	.79	.61	.67	.71	1.66
Værditilvækst	8.01	8.77	10.53	16.41	58.65
Der går til:					
Lokale lønninger	.09	.10	.13	.14	.20
Udlandet	2.21	3.20	3.91	5.56	10.45
Afgifter m. m.	1.71	5.47	6.49	10.72	48.00

Note: I »Afgifter m. m.« er indregnet alle betalinger til den nigerianske regering, herunder fra 1973 profit af nationaliseret del af produktionen. Kilde: Foreløbige tal fra FMEPR.

har prisen pr. l råolie taget et virkeligt imponerende opsving i det sidste års tid. Man bemærker også, at de løbende omkostninger i form af køb af varer og tjenesteydelser fra andre sektorer (incl. udlandet) og lønninger kun udgør en forsvindende og stærkt faldende andel af bruttoproduktionsværdien – i 1970 var det 18 %, og nu er det 3 %. Det helt afgørende skift er, at medens den nigerianske stat tidligere fik 35 % af salgsprisen, så får man nu 80 %.

Simplificeret kan man sige, at oliesektoren består i, at nogle få udlændinge ved hjælp af en højtudviklet og helt igennem udenlandsk teknik finder et materiale (der i øvrigt er ganske uden værdi i den traditionelle økonomi), som de herefter selv transporterer ud af landet og sælger til udlændinge! Hvis det ikke var, fordi disse »udlændinge« lagde en betydelig afgift i den nigerianske statskasse, og fordi staten derefter gav sig til at bruge de penge, så ville det praktisk taget ikke have nogen virkning på økonomien.

Hidtil har Nigeria importeret hovedparten af sine færdigraffinerede olieprodukter, men grundstenen er nu lagt til landets andet olieraffinaderi. Man kræver nu, at olieselskaberne ansætter en vis procent nigeriansk arbejdskraft på alle niveauer, og man har opkøbt en del af aktiemassen (det bliver snart over 50 %) i de internationale olieselskabers nigerianske datterselskaber, man vil oprette en tankskibsflåde o.s.v.. Dette er i øvrigt et led i den *indigniseringspolitik*[5]), man har vedtaget for et par år siden. Denne politik går ud på ved lov at sikre, at en vis procent af ethvert firma ejes af nigerianere, og at det beskæftiger et vist mindstemål af nigerianere på ethvert niveau; dette mindstemål ligger mellem 100 % for små virksomheder incl. det meste af detailhandelen, landbruget etc. og ned til en snes procent for de ledende og specialiserede funktioner i rådgivende ingeniørvirksomheder o. lign.. Det er en meget vanskelig

5) Dette snurrige lange ord betyder ordret »at gøre indfødt« og benyttes i det følgende af mangel på et dansk ord – også i Nigeria har mange forvredet tungen på dette ord.

administrerbar lov med mange undtagelser, og den er for ny til, at dens virkninger virkelig kan vurderes. Hovedproblemet for denne lov er, at den yderligere har forøget efterspørgslen efter kvalificeret, indfødt arbejdskraft, som i forvejen var den værste flaskehals for den økonomiske udvikling.

Endelig kan der være grund til at nævne, at den skildrede udvikling indtil videre har ført til en meget stor stigning i reserverne af udenlandsk valuta, svarende til det enorme overskud på betalingsbalancen, der alene er fremkaldt af olien. De øvrige eksportartikler har ikke udvist nogen tilfredsstillende udvikling.

III. Historiske rids frem til 1970.

På trods af den betydelige interesse for Afrikas historie før europæernes indtog er det stadig meget begrænset, hvad man ved om Nigeria, før europæerne begyndte at rejse og bosætte sig i området. Så vidt man ved, har der imidlertid aldrig eksisteret et land som Nigeria før 1914, men derimod en række forskellige mindre riger med helt andre grænser – jfr. f. eks. Davidson (67), Crowder (66) og Hatch (70). I Norden havde man indtil 1800 en række små hausabystater med Kano som den vigtigste, omend det gik op og ned for de forskellige; mod nordøst var der forskellige kanuri-småstater.

Iboerne havde et meget fragmenteret samfund med noget i retning af »landsbystater«. I deltaet var der en lang række småstater, og i Yorubaland et stadigt skiftende system af bystater. Her lykkedes det i 16–17 hundredtallet for Alafinen af Oyo (gl. Oyo lige syd for det nuværende Illorin), takket være sit rytteri at få skabt et større rige, omfattende de nordligste to trediedele af Yorubaland. Omkring Benin eksisterede ligeledes en større statsdannelse, der desuden omfattede det meste af resten af Yorubaland[6]), i hvert tilfælde i 14–17 hundredtallet. Denne stat var et teokratisk-militært samfund, styret af en »gudekonge«, Obaen. Takket være handelskontakt med Portugal og et højtudviklet kunsthåndværk med støbning af de berømte broncefigurer og træskærearbejder er dette rige relativt velkendt.

Der er ingen grund til at forestille sig denne tid som særlig paradisisk. – De utallige småstater lå vist i nogenlunde uafbrudt krig med hinanden. Men det er klart, at ufredeligheden fik en betydelig opblomstring, da europæerne fik organiseret et af Afrikas ældste erhverv på mere effektiv vis i international målestok. Det var ganske vist stadig lokale handelsmænd, der organiserede indfangningen og transporten af slaver ned til de europæiske handelsstationer, men da handelsmændene fik europæiske våben for varerne, bevirkede hande-

6) Benin-riget var strengt taget ikke noget Yorubarige, men et Edorige. På højden var imidlertid en del af rigets undersåtter yorubaer, og hofsproget var også yoruba. Bortset herfra var den politiske struktur helt anderledes i Benin end i Yoruba-staterne, der havde et svagt demokratisk islæt.

len, at en række nye handelsstater opstod i deltaet. Jo længere nordpå, man kom, jo mindre omfang tog imidlertid slavehandelen, og det var uden tvivl få hausaer, der blev solgt. Men som de gode muhammedanere, hausaerne allerede dengang var, indfangede de naturligvis de »buskhedninge«, de kunne få fat på, og solgte dem. Århundredet efter Napoleonskrigene, da europæiske nationer pludseligt begyndte at gå aktivt ind for bekæmpelsen af slaveriet, blev en politisk meget omskiftelig tid, der endte med skabelsen af den engelske koloni, Nigeria; en erobring, der dog først tog rigtig fart fra 1860–1903. Hovedbegivenhederne i århundredets første halvdel er igen helt separate i Norden og Syden.

I Syden skete hovedbegivenhederne i Yorubaland, hvor Oyo-riget såvel som Benin-riget brød sammen, hvad der førte til en næsten uafbrudt krig med skiftende koalitioner mellem de forskellige bystater – jfr. Smith (69) og Smith and Ajayi (71). Forskellige af de lokale grupper bad ligefrem englænderne om at komme ind og skabe fred, og der er ingen tvivl om, at vide kredse var meget tilfredse med at komme under Pax Britannica i Yorubaland.

Mod nord var den store begivenhed skabelsen af Sokoto Sultanatet i årene 1804–20. Jfr. her Last (67), Johnston (67) og Adeleye (71). Riget opstod efter en vækkelsesbevægelse, der begyndte blandt fulanierne. De producerede mærkeligt nok også lærde og hellige mænd, heriblandt Usman Dan Fodio, der i perioden fra 1775 opnåede en betydelig position i hausaland. Hans bror, Abdullah, og hans søn og efterfølger, Ahmadu Bello, var begge glimrende militære organisatorer, så da hausakongerne omsider i 1804 besluttede sig til at bringe Dan Fodio's bevægelse under kontrol, udviklede denne sig først til en hellig flugt (Jihad) og dernæst til et formeligt militært triumftog, hvorunder Vestafrikas hidtil største rige blev skabt på under 20 år. I de vigtigste centre indsattes emirer med vidtgående, lokale beføjelser. Emirerne var alle fulanier, og emiraterne er siden forblevet i de oprindelige emirers familie. Emiraterne udviklede sig snart til små kongeriger, idet emirerne hurtigt fik anlagt nogle hausavaner og nogle hausakoner. Så selv om Nordnigeria i dag har en fulaniadel, der stadig er særdeles vigtig, så ligner adelsfamilierne stort set hausaerne mere, end de ligner fulani-nomaderne, der stadig lever, som de gjorde det før Dan Fodio, jfr. Hoppen (58) og Stenning (59).

Denne udvikling forklarer, hvorfor der er så fuldkomment forskellige, traditionelle politiske systemer ud over det sydlige Nigeria og et langt mere homogent (og helt anderledes) system i Nordnigeria. I Sydnigeria havde man heller ikke en stærk samlende religion, men mange forskellige animistiske religioner, båret oppe af forestillinger, der ikke let kunne modstå energiske missionsforsøg. Syden blev erobret tidligst af englænderne, begyndende med Lagos, og de mange eksisterende politiske og religiøse systemer smuldrede hurtigt, således at der i dag kun er lidet tilbage. Norden blev derimod først erobret i årene fra 1899–1909 af den kristne, viktorianske helt, F. Lugard. Denne stadig meget kontroversielle general og hans propagandist og hustru, Flora Shaw, gennemførte i

årene 1914–19 oprettelsen af kolonien Nigeria under én guvernør, omend der stadig forblev to administrationer, hvoraf den i Syden var langt mere talrig og på en ganske anden måde blandede sig i de lokale forhold. Begivenhederne omkring Nigerias oprettelse er skildret dels af Lugard (20) og Shaw (05), dels af Lugards biograf, Perham (60), og af mere kritiske iagttagere, Muffett (64) og Nicolson (69). Om årsagerne til og dynamikken i englændernes erobring af Nigeria kan der siges meget; men for ikke at bringe diskussionen for langt på afveje blot dette, at det er vanskeligt at forklare denne ud fra rationelle, økonomiske overvejelser, og den drivende kraft, Lugard, var absolut ingen ven af »erhvervsinteresser«.

Økonomisk var slavernes efterfølger som eksportartikel palmeolie fra Sydnigerias mest fugtige dele, og fra slutningen af 1920'erne kom dertil kakao fra den vestlige region og jordnødder fra Norden. Med baggrund i indtægterne fra disse eksportartikler opbyggedes i mellemkrigsårene rudimenterne til et undervisningssystem i Syden, stærkt hjulpet frem af de forskellige missioner. Der blev på samme måde åbnet en række hospitaler, og fra 1898 blev et såre beskedent system af jernbanelinier bygget. Størrelsesordenen af de samlede, offentlige budgetter i årene 1930–49 lå på mellem 5 og 6 mio. £ sterling årligt. I selvstændighedsåret 1960 lå tallet oppe på ca. 70 mio. £, fordelt på ca. 20 i Norden, ca. 16 i Østen og ca. 14 i Vesten og med næsten ingenting i fællesudgifter.

Efter 2. Verdenskrig begyndte industri ganske langsomt at vokse frem; men, som det fremgår af tabel 3, giver industrien stadig i dag kun et lille bidrag til nationalindkomsten. I november 1953 stødte Shell-BP Petroleum Development Company of Nigeria så på olie efter at have boret i nogle år – ja, man havde endog boret før krigen omend uden held.

Efter krigen fik Nigeria også sin frihedsbevægelse, der startedes af sydnigerianere, hvoraf især to bør fremhæves: »Dr. Zik« (Dr. Nnamdi Azikiwe), en amerikansk uddannet ibo, der begyndte som avisudgiver og forretningsmand. »Awo« (Chief Obafemi Awolowo), en sagfører fra en af de små yorubaklaner. Ret hurtigt opløstes frihedspartiet i et yoruba- og et iboparti.

Da man i Norden opdagede, hvad der var ved at ske, fik man også dannet et nordparti. Det blev snart domineret af Sardaunaen – en skolelærer af sultanfamilien med det historiske navn, Ahmadu Bello, og den traditionelle titel, Sardauna af Sokoto. Alle de tre ledere var jævnaldrende, født omkring århundredskiftet.

Det var naturligvis et stort problem, under hvilken forfatning et sådant land kunne gøres selvstændigt, og i det hele taget et stort problem, om Nigeria burde være en eller flere selvstændige stater. De komplicerede forhandlinger endte med, at landet blev selvstændigt som en føderation med en meget svag centralregering og en endnu svagere præsident. Præsident blev Dr. Zik, men fra først til sidst forblev magten i hænderne på Nordens parti, hvis næstformand blev føderal statsminister. Selv foretrak Sardaunaen at blive statsminister i Nord-

regionen, hvad der yderligere befæstede indtrykket af, hvor svag føderalregeringen var.

Sardaunaen var en figur, som det er svært at forstå uden et betydeligt kendskab til Nordnigeria. Udadtil fremtrådte han som en statelig, traditionelt muhammedansk emirskikkelse, men ser man nærmere efter, opdager man, at han var en dynamisk og hårdtarbejdende politiker af betydelig smidighed. Hans hovedmål var at få lukket gabet mellem Nord og Syd gennem så kraftig en »modernisering« af Norden som muligt. Det er på den anden side klart, at man i Syden så ham som en magtsyg, reaktionær, religiøs fanatiker, der lumskeligt havde franarret Sydens langt mere kompetente ledere deres rette plads, efter at disse havde gjort alt arbejdet. Man havde også grund til at være noget fortørnet over, at han først forsinkede selvstændigheden så meget, han kunne, for at få tid til at få uddannet nogle nordnigerianere, og siden konsekvent foretrak englændere frem for sydnigerianere i sin administration – »europæerne rejser hjem igen«, sagde han.

Takket være den føderale statsminister Tafawa Balewas smidighed og takt, gik det til at begynde med fint for den nye stat; men snart begyndte de tre partimaskiner at udvikle de for partimaskiner så velkendte ubehagelige træk – og i den frodige, afrikanske grobund gik denne proces vældig hurtigt, da den først kom i gang. Det gjorde heller ikke sagen bedre, at de tre partier hver for sig var »enepartier« i deres region. De regionale administrationer og partiapparater gik snart op i en højere enhed, og næsten alle midler blev anvendt af administrationerne for at forhindre andre partiers udbredelse i deres område. Efter folketællingsskandalerne i 1962 og 1963 eksploderede det politiske parti i Vestregionen i 1964 som følge af en bitter strid mellem partiets statsminister Akintola og partiets leder i det føderale parlament Awolowo, der ikke blot var personlige rivaler, men tilhørte hver sin yorubaklan. I deres kamp udslyngede de to varmblodede politikere allehånde korruptionsanklager imod hinanden, og da begge parter uden tvivl havde ret i de fleste af deres anklager, virkede det særdeles demoraliserende. Akintola var bedst placeret rent magtmæssigt, og det lykkedes for ham at gennemføre en retssag mod Awolowo og få ham fængslet. Dette medførte at lokalvalgene i Vestregionen i dec. 65 opløstes i voldsuroligheder og et fuldkomment kaos.

I januar 1966 gjorde en lille gruppe ibomajorer militærkup på et program om at udrydde de korrupte og reaktionære ledere, stoppe tribalismen og skabe lov og orden. Det lykkedes faktisk for den lille sammensværgelse at få skudt en god del af landets ledende militærpersoner og politikere ned (Sardaunaen, Tafawa Balewa og Akintola bl. a.), omend man ikke selv fik erobret magten, som gled over til hærens øverstkommanderende, iboen Ironsi, som var undsluppet blodbadet, selv om han formentlig var på kupmagernes udryddelsesliste. Det var den næsthøjeste ibo i officerskorpset – den Oxforduddannede millionærsøn, Ojukwu – imidlertid ikke, hvorimod alle ledende nordofficerer var på

listen, og kun to undslap. Den ene var oberstløjtnant Gowon, der ikke var hjemme, da kupmagerne ankom. Kort efter blev Gowon udnævnt til generalstabschef, og Ojukwu blev militærguvernør i Østregionen. Takket være, at Ironsi var ibo, at så mange iboofficerer undslap kuppet i live og snart efter blev forfremmet til de ledige poster, og takket være den lemfældige behandling af kupmagerne og utallige ubegrundede rygter, opstod der stærke antiibostemninger i landet.

Ironsi viste sig hurtigt helt uegnet i den politisk meget spændte situation, og snart var alle i Nord- og Vestregionen overbevist om, at begivenhederne var et rent ibokomplot. For at få et vist hold over situationen besluttede Ironsi sig til at afskaffe regionerne og indføre en stærk centralregering. Dette fik imidlertid den modsatte effekt, idet man i vide kredse i Norden og Vesten opfattede dette skridt som det afgørende forsøg på at overtage hele landet fra iboernes side. Heraf fulgte to bølger af voldsuroligheder i maj og juli, hvor mange tusinder af ibohåndværkere og -handlende i Norden blev brutalt myrdet. Resultatet blev, at den million iboer, der boede ud over Norden og i mindre grad i Vesten, flygtede til Iboland. I juli indtraf så det andet militærkup, hvor underofficerer og menige myrdede så mange af deres iboofficerer, som de kunne komme til, herunder også Ironsi. Under det betydelige kaos, der opstod, dukkede Gowon frem som den eneste mulighed. Han var da 32 år gammel og fra Norden, men vel at mærke fra en lille, kristen stamme i middelbæltet.

Den nye regering stod over for uhyre problemer: nødvendigheden af at standse den uhyggelige dynamik i myrderierne, genoprettelsen af disciplinen i hæren, hvor ingen officer kunne føle sig sikker, hvis han ikke var fra den samme stamme som sine soldater, og desuden skabelsen af en ny forfatning. Det lykkedes kun langsomt at få genoprettet ro og orden, og først efter at en faktisk etnisk opdeling af hæren havde fundet sted. I forfatningsspørgsmålet viste Gowon sin politiske vurderingsevne, idet han erstattede de tre oprindelige stater med 12 nye og styrkede centralregeringens rolle i føderationen i forhold til den gamle forfatning. Det lykkedes Gowon at få Nordens og Vestens ledere til at gå med til dette kompromis, men Østens ledere, herunder Ojukwu, stillede meget vidtgående krav, og efter mange og komplicerede forhandlinger erklærede Ojukwu Østregionen for en selvstændig stat den 30. maj 1967[7]), og borgerkrigen begyndte.

Borgerkrigen varede helt til den 15. januar 1970. En hovedårsag hertil var

7) Østregionen (Biafra) bestod som nævnt af tre nuværende stater, hvoraf kun en, East-Central, har ibomajoritet; men iboerne var langt den største stamme i regionen og kunne let dominere. Så vidt jeg har kunnet forstå, er det imidlertid netop i de øvrige småstammer, man finder de kraftigste fordomme imod iboer selv den dag i dag. På den anden side var det naturligvis helt udsigtsløst for de rene iboområder at rive sig løs, idet de ville have ligget fuldkomment omgivet af Nigeria. Dertil kom så olien, hvoraf en del findes i den sydlige del af River State, hvor der er få iboer. De største oliekilder er dog i Mid-West, som Biafra ikke gjorde krav på.

den betydelige mangel på organisation, der prægede krigshandlingerne. Når tabel 5 studeres, bliver det klart, at man ikke rådede over mere end nogle få håndfulde af lidet erfarne officerer på de to sider, og det siger sig selv, at nigerianske tropper kræver særdeles meget ledelse for at kunne anvendes i moderne krigsbegivenheder udkæmpet med moderne våben. Troppestyrkerne blev hurtigt bragt op på 250.000 mand på den føderale og 150.000 mand på den biafranske side. Militært var krigshandlingerne derfor prægede af kaotiske og langsomme fremrykninger over meget brede fronter med store troppestyrker, hvorunder der blev affyret uhyre megen ammunition i alle retninger. Det lykkedes ret hurtigt for de føderale tropper at få afskåret Biafra fra havet gennem erobringen af østregionens to havne, Port Harcourt og Calabar. Heri var man stærkt hjulpet af den lokale befolknings modvilje mod iboer. Herefter var det kun et spørgsmål om organisation og dermed den nødvendige tid, før Biafra bukkede under. Det tog uhyggelig lang tid, og mange døde af sult i det indesluttede, tæt overbefolkede Centralbiafra, før det omsider skete.

Tabel 5. Officerskorpsets størrelse.

	1/1–60	1/1–66	1/5–66	Føderale*) 1/8–66	Biafra*) 1/8–66
Oberst eller derover	–	7	3	0	0
Oberstløjtnant	–	14	21	0	5
Major	–	32	17	9	16
Lavere officersrang	–	278	234	175	72
I alt nigerianere	61	331	275	184	93
Udlændinge	223	0	0	0	0
I alt	284	331	275	184	93

*) Der er kun medtaget aktive og ikke militærguvernører og ministre. Kilder: Luckham (71) og Miners (71).

Der er særdeles mange interessante facetter, man kan komme ind på i forbindelse med borgerkrigens internationale konsekvenser. Nævnes bør den rolle, som forskellige lande og landegruppers stilling til konflikten stadig spiller for den nigerianske udenrigspolitik. Man kunne komme ind på de sande følelsesstorme, som Biafras reklamebureau (i mangel på udenrigstjeneste ansatte man et internationalt PR bureau) så dygtigt fik rejst på et grundlag, vi i dag kan se, var helt forkert. Fredsslutningen efterfulgtes ikke af massakrer eller processer. Jeg kan ikke forestille mig, at sårene efter sådanne begivenheder i et land på Nigerias udviklingstrin kunne være lægt bedre, end de faktisk er.

Det var uden tvivl de rene tilfældigheder, der satte den uhyggelige dynamik i gang. Når der i et land er kraftige, stammemæssige spændinger, vil voldsomme begivenheder næsten uundgåeligt blive fortolket stammemæssigt. Dernæst vil stammerne hurtigt isolere sig fra hinanden, og så vil alle de gamle fordomme, man har imod hinanden, let blusse op. Efter min bedste vurdering kunne et andet sæt af begivenheder lige så let have antændt lunten til en anden af Nige-

rias krudttønder. Man kan så spørge, om ikke et føderalt parlament med stammemæssige partier derefter snarere vil virke som benzin end som vand på lunten. Det kræver i hvert tilfælde en overordentlig modenhed og moderation at forhindre et sådant parlament i at blive et forum for forstærkelse af stammestridigheder. Dette er sikkert lige så vigtigt som landenes lave udviklingstrin når man skal forklare demokratiets almindelige skæbne i Afrika.

IV. Nigerias styreform og administration.

Nigerias forfatning er klart opbygget: i spidsen står det »Øverste Militærråd« SMC (Supreme Military Council), hvis formand er general Yakubu Gowon. Desuden er de tolv militærguvernører, værnenes og politiets chefer medlemmer. SMC mødes to–tre gange om måneden til møder af i snit 1½ dags varighed, og dets beslutninger går forud for alle andre beslutninger.

Teoretisk er alle medlemmer af SMC militærpersoner, udlånt fra deres egentlige militære stilling, hvori de fortsætter deres normale karriere. Kun to guvernører er blevet udskiftet hidtil. Den ene var naturligvis Ojukwu. I stedet for ham udnævntes en civil administrator for East Central, og han fungerer stadig som »militærguvernør« og er SMC's eneste civile medlem. Guvernørerne er så godt som alle guvernører i deres hjemstater (undtagelserne er et par hausaer, der er guvernører i andre hausastater). De fleste er fra hæren, men der er dog to fra luftvåbnet og en fra flåden, desuden tre politimænd, der alle er stationeret i Norden, hvor det var svært at finde kvalificerede soldater.

Hver af de tolv militærguvernører er formand for sin stats EXCO (Executive Council, d.v.s. eksekutivråd eller regering), bestående af 15–22 civile ministre, som – for at skelne fra den præ-militære tid – kaldes »commissioners«. Det er en ret enkel sag for en guvernør at udskifte en af sine ministre. Der er også et føderalt EXCO, hvor Gowon er formand.

Gowon er således formand for de to vigtigste regeringsorganer, SMC og det føderale EXCO. Desuden er han statsoverhoved og ikke mindst chef for de væbnede styrker. Han bærer som oftest uniform og bor i Lagos' militærforlægning »Dodan Barracks«. Hans centrale rolle understreges også af de bebudede omflytninger og udskiftninger af alle regimets øvrige topfigurer. Gowon er som sagt lige fyldt 40. Hans fader var lægprædikant, og hele hans karriere var i hæren. Når man læser beretninger om, hvor sky og usikker hans fremtræden var, da magten for otte år siden gled over til ham – jfr. Swartz (71) – må man sige, at han har udviklet sig. Han optræder i dag som en amerikansk præsident, der lægger vægt på at komme ud blandt folk og trykke hænder. Han virker ungdommelig, selvsikker og charmerende og har i forbløffende grad undgået den luksuriøse »big boss«-stil, som mange af hans guvernører holder så meget af. Der er få ubehagelige rygter i omløb om ham. Der er ingen tvivl om, at han personligt har en stor del af æren for fredsslutningen efter borgerkrigen og re-

gimets hele milde karakter. Det er da en smuk ting at kunne sige om en general, at selv om han måske ikke var særlig vaks til at føre krig, så har han været aldeles fremragende til at slutte fred! Politisk afgørende for hans stærke position er det måske ikke mindst, at han for tiden synes ret uundværlig, da han som den eneste af regimets topfolk forener store politiske evner med en stammemæssigt neutral baggrund.

I det føderale EXCO optog man fra begyndelsen embedsmænd og oppositionspolitikere fra den civile tid, såsom Awolowo, hans tugthuskollega Enahoro, tiv-lederen Joseph Tarka og Amino Kano, der ledede et andet lille oppositionsparti mod Sardaunaen i Nordregionen. Også her har der været få udskiftninger, bortset fra at Awolowo gled ud efter afslutningen på borgerkrigen. Ude i staterne har det ikke været let at finde de nødvendige EXCO-medlemmer, og stort set alle, der ragede op, har haft en chance – forhenværende politikere og topembedsmænd samt medlemmer af den traditionelle overklasse har nok besat de fleste af de over 200 poster, men manglen på kvalificerede og erfarne folk til sådanne poster var (og er) et stort problem.

Under ministrene står så Nigerias 200–250 ministerier, delt i 13 adskilte administrationer, idet såvel den føderale som de 12 statslige administrationer er opbygget på næsten samme måde. Hvert ministerium er ledet af en departementschef (»permanent secretary«), og herefter er der en fint leddelt rangstige ned til de underste undermænd: kontorbudene og de løst ansatte kontorassistenter. Der er ca. tre gange så mange trin på rangforordningen, som der er her i landet, og lønforskellene er over tre gange så store fra top til bund. Et kontorbud begynder med at tjene ca. 3.000 kr., og en departementschef får ca. 90.000 kr. i løn[8]).

Det store spring i lønningerne er mellem kontorfolk (clerical staff) og embedsmænd (»officers«, der har enten »bachelor« grader eller har opnået at blive »executive officers«). Dette spring, der er 5–6 gange større end det tilsvarende herhjemme, svarer til springet mellem indfødt og engelsk arbejdskraft i kolonitiden og har kunnet opretholdes på grund af den betydelige mangel på uddannet arbejdskraft; d.v.s. at nigerianske akademikerlønninger er næsten lige så høje som engelske og måske dobbelt så høje som indiske og pakistanske.

Arbejdsindsatsen pr. beskæftiget i offentlige kontorer ligger vel på under 20 % af den tilsvarende herhjemme, men det er naturligvis en generel ting, at produktiviteten er meget lav i Nigeria og andre udviklingslande. Man må vist sige, at de fleste embedsmænd mest af alt opfatter deres job som et privilegium, de bør nyde, så længe det varer – pensionsalderen er 55 år, ligesom den var det for englænderne, dengang Nigeria var »den hvide mands grav«.

8) Disse angivelser er omtrentlige, da de er forsøgt angivet netto, d.v.s. incl. hustilskud, biltilskud o.s.v. samt excl. de beskedne indkomstskatter. Tallene er de gældende indtil 1. januar 1975, hvor der er sket betydelige lønstigninger til kompensation for de senere års prisstigninger.

En særlig stilling i hver administration indtages af SMG'en (Secretary to the Military Government), der dels er militærguvernørens egen overdepartementschef, og dels har den mere formelle opgave at være chef for hele administrationen. I praksis er SMG'en ofte mere magtfuld end de fleste ministre.

Alle de 13 administrationer foregår principielt på engelsk – og i hvert tilfælde er alle officielle skrivelser på engelsk. Dette gælder også de tre stater, der er helt ensprogede: Kano, Western og East Central. Folk i de lavere stillingskategorier kan oftest utilstrækkeligt engelsk, så megen forvirring kommer ind i sagerne ad den vej, og befolkningen som helhed forstår naturligvis ikke, hvad der foregår.

Endnu en væsentlig årsag til den lave effektivitet må omtales, og det er den vidt udbredte korruption. Den reducerer effektiviteten, dels fordi den lægger sig som en ekstra omkostning på frygtelig mange ting, og dels fordi den ofte forvrider selve beslutningsprocessen, sådan at projekter, der ikke tjener noget rimeligt formål, bliver vedtaget, og kostbare løsninger tit bliver foretrukket frem for billige o. lign. Årsagen til mange af de bekendte »hvide elefanter« (kostbare prestigeprojekter) er altså ikke altid bare ønsket om at have nogle projekter, der er lige så fine som i England. Det er ifølge sagens natur svært at give tal for størrelsen af effektivitetsspildet på grund af korruptionen, men at det er et meget stort problem, lægger ingen i Nigeria skjul på.

Det er på den anden side vigtigt at gøre sig klart, at de fleste af de foranstaltninger, man kan nævne mod korruptionen, også er effektivitetshæmmende. Omfattende gensidig kontrol med mange underskrifter, stempler og kopier af skrivelser er såvel dyrt som komplet initiativdræbende. Det er kun de lavere geledder i administrationen, der kan kontrolleres på disse måder, og det er indlysende, at en sådan kontrol kun er effektiv, hvis der er nogen, der indsamler og efterfølgende kontrollerer alle de utallige bilag, der derved fremkommer. Samtidig langsommeliggøres sagsbehandlingen, og korruptionen kommer ind ad bagvejen, idet embedsmænd vil kunne erhverve små »dashi« for at fremskynde sagernes gang gennem møllen, selv om selve sagens behandlinger bliver reel nok.

På højere niveauer er man nødt til at give et vist råderum for det frie skøn og dermed for korruptionen. Jo højere op man kommer, jo mere politisk belastende for regimet bliver »sager«, hvis de bliver opklaret, og jo sværere bliver de dermed at opklare. På den anden side er det utroligt, så demoraliserende[9])

9) Det er nok den vidt udbredte korruption, der giver vesteuropæerne det største »kulturchok« ved mødet med Vestafrika. Det kolossale antal historier, en nyankommer straks får fortalt, kombineret med et par små selvoplevede episoder – som f. eks. lægen, der stempler ens vaccinationsbog og beder én om at betale til ham direkte uden kvittering, så skal han til gengæld nok lade være med at stikke én – ryster mange mere idealistiske nyankomne. Dertil kommer så de specielle problemer som u-landsfrivillige, engelske skolelærere og andre lavtlønnede idealister har i et så materialistisk samfund, hvor ingen forstår eller respekterer folk, der vil arbejde for så lidt.

det virker nedad rangstigen, hvis alle tror, at de er korrupte i toppen. Der er ingen tvivl om, at den udbredte tro på Gowons hæderlighed er et stærkt kort i såvel hans egen som i militærstyrets hånd. Men så må det også siges, at militærstyret ikke som helhed giver korruptionsbekæmpelsen en særlig høj prioritet. Politiske balancehensyn og effektivitetshensyn rangerer højere. For den brede befolkning gælder, at der er en betydelig tolerance – ja, beundring – over for alle (incl. embedsmænd), der stiller deres nyvundne rigdom til skue.

Et andet væsentligt træk ved administrationen er dens fåtallighed. Til belysning skal jeg anføre nogle tal fra »min« stat, hvor der er en rimelig god statistik på disse områder. Her i Danmark er der omkring ½ million mennesker i det offentlige til at betjene og administrere 5 millioner mennesker. I »min« stat i Nigeria er der vel 6 millioner indbyggere, og der er i de forskellige, offentlige organer måske 15–20.000 ansatte, hvoraf 3–5.000 i militæret. Den største gruppe er statens ansatte, der er opgjort i tabel 6. Bemærk det store antal udlændinge i de mere kvalificerede stillinger.

Den udtalte mangel på personel på alle kvalificerede niveauer og den meget lave og ineffektive arbejdsindsats er naturligvis, hvad man mener, når man

Tabel 6. Den offentlige sektors personel i NW State.

	Antal normerede still.	Heraf besatte: i alt	med NW indfødt	med andre niger.	med udlænd.
Ingeniører, arkitekter m. v.	110	77	10	3	64
Læger, tandlæger, farmaceuter	98	61	15	5	41
Realskole- og seminarielærere	415	348	76	119	153
Dyrlæger, landbrugskandidater	107	46	22	11	13
Jurister, økonomer o. lign	127	82	36	29	17
Andre med højere uddannelse	20	11	10	1	–
i alt højere uddannelser	877	625	169	168	288
Sygeplejere o. lign.	x*)	ca. 600	–	–	–
Folkeskolelærere	x*)	ca. 3100	–	–	5
Faglærte arbejdere	x*)	ca. 130	–	–	ca. 20
Andre mellemuddannelser**)	x*)	ca. 500	–	–	0
i alt mellemuddannelser		ca. 4330	–	–	ca. 30
Ufaglærte		ca. 7000	–	–	–
Samtlige		ca. 12000	–	–	ca. 300

*) De kommunale myndigheder (Local Authorities, d.v.s. Sultanen og emirerne) driver i princippet folkeskolen og et system af lokale klinikker – dog med væsentlig statsstøtte. De har praktisk taget ingen »akademikere« og beskæftiger kun et minimum af udlændinge. Deres forhold er statistisk dårligt belyst.

**) Heriblandt kontorpersonale. Kilde: NWEPD (74) og egne skøn.

henviser til administrationens meget begrænsede eksekutive kapacitet. Nigerias problemer er heller ikke væsensforskellige fra andre afrikanske landes, men de betydelige midler, man pludselig har fået i hænde, accentuerer naturligvis problemerne, idet der fremkommer det vældige gab, mellem hvad man kan styre i praksis, og hvad man har råd til.

Det har flere gange været nævnt, at det nigerianske regime er et mildt militærdiktatur. Folk er normalt ikke bange for at udtale sig, og der er ingen systematisk forfølgelse af regimets fjender. Praktisk taget alle Biafras ledere og de tidligere regimers topfolk lever fredeligt og ofte i højtstående, offentlige stillinger. Landets ganske gode engelsksprogede dagspresse (90 % af pressen er på engelsk) har hyppigt moderat kritiske ledere mod regeringens politik, omend man sjældent går tæt på højtstående personer som SMC-medlemmer .

Nigerias føderale struktur er tydeligvis et kompromis mellem den tidligere meget løse føderation og Ironsis centralisering. Ved at oprette 12 stater har man sikret sig, at ingen stat er stærk nok til at dominere de øvrige, og at mange projekter bliver for store for hver enkelt stat at påtage sig. Når dertil kommer Gowons stærke personlige stilling, er det klart, at centralregeringen har en meget stærk position over for statsregeringerne. Dette skyldes endelig også, at oliemilliarderne er føderale midler, som uddeles til staterne, sådan at de hele tiden må rejse med hatten i hånden ned til Lagos.

Man tager dog meget fejl, hvis man tror, at den føderale struktur er uden betydning. I praksis er det begrænset, hvor meget de centrale myndigheder kan gribe ind i staternes indre anliggender. Også den føderale administration er nemlig underbemandet, og hele kommunikationssystemet er underudviklet og stærkt overbelastet.

Hvor væsentligt dette punkt er, gør man sig som indbygger i et lille og velordnet land som Danmark ingen forestillinger om, og det fortjener derfor nogen omtale. Det tager i snit lidt over en uge at få et almindeligt brev frem mellem Lagos og en af statshovedstæderne. Hvis man sætter en mand på opgaven, og han ikke laver andet, kan han som oftest på 4–6 timer få et telefonopkald igennem. Telegrammer tager af grunde, som det er svært at trænge til bunds i, normalt mindst lige så lang tid som breve. Der er et udmærket flynet, der forbinder alle statshovedstæder (bortset fra Illorin, hvortil man i øvrigt heller ikke kan telefonere!) med mindst to ugentlige fly, men dels er denne service meget kostbar, og dels er den ret overbelastet.

Når man tager sagsbehandlingens almindelige langsommelighed i betragtning, medfører sådanne kommunikationsproblemer, at sager, der indebærer 5–10 kommunikationer mellem en statsadministration og den føderale administration, let trækker ud i både halve og hele år. Dette udelukker i praksis den føderale administration fra at kontrollere staterne. Dertil kommer så, at militærguvernørerne med deres stærke stilling kan beskytte deres administrationer mod indblanding fra føderale ministerier.

V. Lagos – en hovedstad med problemer.

Intetsteds viser Nigerias kraftige udvikling sig stærkere end i Lagos, en by, der er inde i en eksplosiv vækst, både hvad angår befolkning og velstand, og som derfor er et usædvanligt dynamisk og fascinerende bysamfund. Samtidig er det vanskeligt at undgå stærkt følelsesladede negative ord i beskrivelsen af denne fugtigt-varme og utroligt snavsede gigant-landsby. For selv om byen ikke er håbløst fattig – den er ludfattig, men der er jo netop håb – og selv om niveauet af voldskriminalitet ikke er særlig højt, så må Lagos ud fra mange betragtninger være verdens værste storby.

Jeg har i hvert tilfælde ikke mødt nogen, der har oplevet en værre trafik end i Lagos. Har man tre–fire ærinder forskellige steder i byen, kan man let bruge en hel dag i de fantastiske trafikpropper, der hele tiden opstår på det utilstrækkelige vejnet. Der er intet offentligt massetransportsystem i byen, så alle, der på nogen måde kan, køber en bil, og det giver ca. 50.000 nye biler om året. Ellers anvendes de utallige taxier og minibusser, der altid er propfulde og kører på en måde, der næppe kan overgås i hensynsløshed[10]). Det medvirker også til den almindelige trafikusikkerhed, at bilparken holdes i en meget ringe vedligeholdelsestilstand. Der er ingen forståelse i Nigeria for, at man kan kræve andet af en bil, end at den på en eller anden måde kan køre, og at den ser ud af noget. Alle den slags blødsødne betragtninger, som at biler er farlige og forurener, at de skal holdes ude fra bykernen, at der skal være to bremser, sikkerhedsseler o.s.v., det er altsammen noget, Nigeria overhovedet ikke er begyndt på. Det kan derfor ikke undre, at man ser særdeles mange ulykker, og at forsikringspræmierne gennemgående er et par gange højere i Nigeria end i Danmark for den samme bil.

Lagos' havn, Apapa, ligger lige syd for byen, og da ca. 80 % af landets import går igennem havnen, er den af vital betydning for landets økonomi. Det er formentlig netop på grund af sin beliggenhed ved en af Guineabugtens få gode, naturlige havne, at Lagos har fået sin betydning, for ellers er byen naturligvis meget dårligt placeret som hovedstad i Nigeria. Den voldsomme stigning i godsmængden har (også) bragt havnen ud over sammenbruddets rand[11]). Den

10) Den specielle trafik i Lagos og tildels Ibadan er så meget mere bemærkelsesværdig, når den sammenlignes med den civiliserede måde, hvorpå der køres i sådanne nabohovedstæder som Accra og Abidjan; men sådan set helt i pagt med en tradition for larmende aggressivitet, der præger yoruba-kulturen – vel nok den mest egenartede og dynamiske af Nigerias kulturer. Støjniveauet i en yorubaby er bemærkelsesværdigt højere end i andre nigerianske byer – og naturligvis specielt højt i den største yorubaby, Lagos.

11) I de nødkontorer, der er indrettet i forskellige af frihavnens pakhuse, ligger sagerne vitterligt som meterhøje stabler af krøllet, fugtigt og snavset papir, som ingenlunde bevæger sig af sig selv. Der er naturligvis opstået en blomstrende industri af »clearing agents«, som lever af at få varer igennem havnen, og det er anseelige honorarer, der kræves. Importerer man f. eks. en bil, må man i snit slippe 1.000 kr. for at få den igennem, og hertil kommer så nye sidespejle, vinduesviskere o. lign. Endelig er der så tolden på 25 %.

vældige, snavsede »papirmølle« virker formentlig kun, hvis den »smøres«, og omfanget af tyverier er så stort, at de fleste internationale forsikringsselskaber nægter at dække transporters gang gennem havnen.

Fra Apapa transporteres Nigerias import på lastbiler ind gennem nogle af Lagos' tættest befolkede bydele til industrikvartererne nord for byen eller ud ad landets hovedfærdselsåre: Lagos–Ibadan-vejen. Den er i øvrigt et andet mareridt på grund af den tætte trafik og de talrige bilvrag langs vejkanten. Man er dog heldigvis nu vidt fremme med en omkørselsvej fra Apapa til Nordlagos og med en fire-sporet motorvej fra Lagos til Ibadan, så om et par år bliver der en betydelig aflastning af den tunge trafik.

Det er ikke bare rent kommunikationsmæssigt, at Lagos er noget af et mareridt. Byen savner totalt venlige træk i form af åndehuller som parker, seværdigheder og monumenter af enhver slags, kafeer og fortovsrestauranter o.s.v. Ja, der er kun få fortove i det hele taget i byen, og de, der er, bruges til parkering. Der er naturligvis intet kloaksystem i Lagos, og affald indsamles kun i meget begrænset omfang, så papir og alle mulige uhumskheder flyder overalt. Der iagttages ingen byggerestriktioner, sundhedsvedtægter el. lign. i byen (de regler, der er, kan man let få en uofficiel dispensation fra formedelst et mindre, kontant beløb). Grundet de sumpede jordbundsforhold og det lave niveau af teknisk kunnen er der relativt få bygninger med mere end to etager uden for den egentlige bykerne med dens internationale forretningsejendomme. Størstedelen af byområdet er dækket af – eller man skulle måske kalde det »bevokset med« – meget tæt, lav bebyggelse af landsbykarakter. Også på de dyre grunde i det fashionable kvarter på den vestlige del af Ikoye øen ligger herskabsvillaerne med 1–2 m's mellemrum.

Når man læser om Lagos' historie – f. eks. i Geary (27) og den mere journalistiske Thorp (60) – kan man undre sig over, at det skulle gå så galt. Som nævnt i det historiske afsnit var Lagos den første engelske koloni i Nigeria, idet den allerede blev erobret i 1850'erne og udråbt til koloni i 1861, hvor den blev gjort til centrum for de engelske forsøg på at undertrykke slavehandelen. Der er to afgørende begivenheder i byens historie under englænderne, som gav byen dens forspring for andre byer i landet. Den første er gennembruddet i malariabekæmpelsen omkring århundredskiftet, hvor den energiske læge McGregor var guvernør. Han forstod omgående Ross og Mansons påvisning af, at myg overfører denne plage, og han gennemførte derfor en lang række foranstaltninger mod myg. Man kan kun gisne om, hvad det betød for de indfødtes sundhedstilstand, men det nedbragte dødeligheden blandt europæerne fra ca. 10 % pr. år (!) til under 2 % på 10 år, hvorved Lagos som den første vestafrikanske by ophørte med at være »den hvide mands grav«. Den anden begivenhed var gennemgravningen af »Lagos Bar« – en revle lige uden for havneindløbet, der udgjorde en stadig trussel for skibsfarten. Gennemgravningen

skete i perioden fra 1907–18, hvor også den første mole til regulering af strømforholdene blev bygget.

I perioden fra 1918 til 1950 voksede byen derfor støt med ca. 3 % pr. år fra 75.000 til ca. 200.000 indbyggere. Efter beskrivelserne var byen da en ganske hyggelig, omend lidt søvnig tropeby med skyggefulde alleer og mange smukke haver. Fra engang i 50'erne begyndte så den kolossale vækst i folketallet med 10–15 % pr. år, som nu har bragt byens folketal op over de tre millioner. Samtidig overgik bystyret på uerfarne, indfødte hænder. Dertil kom så velstandseksplosionen i 70'erne og den stadig uafklarede kompetencestridighed mellem de tre hold myndigheder, der har ansvaret for byen: de føderale, statslige og kommunale administrationer, hvor dog de sidste skal lades helt ude af betragtning i det følgende, da de er stærkt splittede og forarmede.

I Lagos er der foregået en usædvanlig hård konkurrence mellem den private sektor (herunder alle de internationale erhvervsvirksomheder) og de to hold offentlige myndigheder om de alt for få kvalificerede folk, og der er ingen tvivl om, at statsregeringen har været taberen. Dertil kommer så den andetsteds omtalte skæve fordeling af de finansielle ressourcer mellem de føderale og statslige kasser. Det er også meget dyrt at bygge i Lagos på grund af de meget restriktive ekspropriationslove og byens beliggenhed på nogle øer i en sumpet lagune. Den fattige og lidet kompetente statsregerings eneste mulighed har derfor været at forsøge at få de føderale myndigheder til at tage affære (eller som man udtrykker det: »erkende deres særlige ansvar over for den føderale hovedstad«), hvad disse – af grunde som er svære at forstå – har vist sig ret uvillige til indtil nu. Resultatet er, at byens vækst har fået lov til at løbe fuldkommen løbsk, og at meget radikale indgreb nu er blevet nødvendige.

Den mest radikale ændring ville naturligvis være at flytte den føderale hovedstad til et andet sted midt i landet. Dette ville uden tvivl reducere byens vækst en hel del og i det hele taget ud fra mange betragtninger være udgifterne værd. Militærregeringen har imidlertid fornyligt lagt sig fast på at forblive i byen med sin beslutning om at opføre – med rekordfart – et kæmpestort nyt administrationskompleks midt i byen.

Man kan næppe bygge en undergrundsbane i sumpen, så de forbløffende få projekter, der er til at gøre noget ved byens situation, er derfor koncentreret om at bygge nogle nye veje. Der synes ikke at være noget forslag fremme om radikale byfornyelsesprojekter, om udtynding af visse bydele eller om skabelse af grønne områder o. lign. Der er kort sagt intet tegn på, at man er ved for alvor at tage fat på at løse byens hovedproblemer med fornøden energi og radikalitet, men selvfølgelig kan man håbe, at den næste guvernør vil vise sig at være tilstrækkeligt dynamisk og fremsynet. I mellemtiden fortsætter byens vækst, og jeg tror næppe, at det kan hindres (eller virkelig vil blive forsøgt hindret), at Lagos runder de 10 mill. indbyggere en gang midt i 80'erne, og at den når over 25 mill. i år 2000. Det er meget svært at forestille sig, hvordan Lagos vil

være at leve i med blot 10 mill. indbyggere – de tanker, man kan gøre sig, kan vist ikke undgå at blive så temmelig rædselsvækkende.

VI. Undervisningssektoren og UPE.

Som fremhævet mange steder i det foregående, er manglen på kompetent, indfødt arbejdskraft på næsten alle niveauer det største problem for Nigerias udvikling. Dette er også det officielle standpunkt, og man har derfor valgt at give undervisningssektoren første prioritet i såvel 2. Plan som 3. Plan. Gowon har i høj grad personligt identificeret sig med denne politik. Langt det største projekt i den 3. Plan, der begynder den 1/4-75, er da også indførelse af almindelig skolepligt (Universal Primary Enrolment) kendt som *UPE,* hvor det er vedtaget, at alle 7-årige allerede i 1977 skal optages i 1. klasse. Før UPE-projektet omtales, kan der være grund til kort at opridse hovedtrækkene i undervisningssystemet samt dettes største problemer. Der er tre trin i skolen ligesom i dens engelske forbillede. De svarer også nogenlunde til vores tidligere tredelte skole med folkeskole, realskole og gymnasium.

Folkeskolen (primary schools) er 5-årig og leder op til »Common Entrance« eksamen. Dette skolesystem drives af de kommunale myndigheder, omend der også findes enkelte statslige og private folkeskoler af højere standard end den normale. De kommunale myndigheder ha rtypisk ikke råd til at drive skolerne, hvorfor der har måttet laves støtteordninger, så staterne betaler omkring halvdelen eller mere – dette varierer dog fra stat til stat. Som det vil fremgå senere, er læreruddannelserne ret svage, og standarden i folkeskolen er derfor lav. Allerede i folkeskolen finder undervisningen sted på engelsk efter 2–3 år, selv om lærerne typisk vil tale elevernes sprog. Eksamen er altid helt på engelsk.

Sprogproblemet er et af de helt centrale, for selv om der efterhånden er en hel del transistorradioer, hvorfra der lyder engelsk tale, så må man nok spørge om, hvordan en lærer med en beskeden uddannelse bag sig kan drage ud i en landsby, hvor ingen taler engelsk, og år efter år fortsætte med at undervise på engelsk. Det er heller ikke let at forestille sig, hvordan en 10-årig, der aldrig har lært at læse og skrive ordentligt på sit eget sprog, og som aldrig uden for klasseværelset taler engelsk, skal kunne tilegne sig alle normale skolefærdigheder på dette meget fremmedartede sprog. Dertil kommer så, at mange skoler mangler alt – bøger, papir, tavler, kridt o.s.v. Det bør derfor ikke undre, at mange forlader folkeskolen uden virkeligt at få lært at læse og skrive.

Der er meget stor forskel på såvel skolegangsprocenter som skolernes kvalitet og den lokale befolknings indstilling til uddannelse fra stat til stat. Den store forskel er fra Syden til Norden, hvor de nominelle skolegangsprocenter groft taget er hhv. 50 og 15 (de faktiske skolegangsprocenter er noget lavere). Det er interessant, at før englænderne rykkede ind, var Syden fuldkommen analfabetisk, medens man i Norden havde en fåtallig gruppe af skriftkloge »malla-

mer«, der kunne læse og skrive på arabisk. Ja, der findes endog enkelte dokumenter på hausa skrevet med arabisk skrift.

Allerede i forbindelse med slavehandelen fik mange i Syden øjnene op for europæernes effektivitet, og dernæst rykkede som sagt missionærerne ind – de var aldrig velkomne i Norden, selv efter at Norden var blevet erobret, jfr. her Temple (18). Dertil kom, at missionsselskaberne naturligvis selv vidste, at de havde langt større chancer i Syden, hvorfor hovedparten af den betydelige indsats blev koncentreret her.

Mange steder i Syden er der en indstilling til uddannelse, som må være enhver lærers drøm. I tusindvis af skoler og gymnasier er således bygget på lokalt initiativ efter indsamlinger, eller ved at alle har ydet medarbejde til bygningen – noget, der ellers er såre sjældent i Nigeria. Det er heller ikke ualmindeligt, at man har haft indsamlinger for at finansiere, at landsbyens dygtigste dreng kunne studere videre, endog i udlandet.

I Norden er der stadig mange landsbyer, hvor der er en udtalt fjendtlighed mod »kristen« uddannelse, og det er stadig kun en lille minoritet af forældre, der tror, at der kan komme noget godt ud af at lære piger at læse og skrive. Helt galt bliver det, når pigerne når den giftemodne alder på 12–14 år. For i den traditionelle kultur er det en meget stor skam for familien, hvis en pige bliver 14 år uden at være gift. Man gør en hel del fra ansvarlig side for at udrydde denne modstand. Man understreger de muhammedanske fags store placering på timeplanerne i Norden og yder betydelig finansiel støtte til enhver form for videregående uddannelse. Specielt for pigernes vedkommende forsøger man at give gode eksempler fra højtstående personers side ved at sende sine yngre koner i skole og sørge for, at det bliver kendt. Der er ingen tvivl om, at der er ved at ske en ændring i indstillingen, men det er en langsommelig proces.

Efter »Common Entrance« har man en hel del muligheder. De fleste forlader simpelthen skolesystemet, men 20–30 % går videre. En forsvindende del går i den tekniske realskole, og resten deler sig nogenlunde ligeligt på realskolen (secondary schools) og seminarierne (teacher training colleges). Alle tre steder er videreuddannelsen 5-årig og giver eksaminer, der minder stærkt om hinanden. I realskolen svarer eksamen WASC (West African School Certificate) stort set til engelsk O-level og den danske realeksamen, omend standarden nok er noget lavere i Nigeria. Den væsentlige forskel mellem WASC og læreruddannelsen er, at eksamenskravene er lavere i læreruddannelsen, og at man alligevel bliver lærer, selv om man dumper, og kun med en lidt lavere løn. Mange af dem, der dumper til WASC, bliver i øvrigt også lærere.

I realskolen foregår al undervisning på engelsk, og dette er indtil videre uundgåeligt i Norden, da lærerne her typisk ikke kan tale det lokale spog; sammenlign her tabel 6 på s. 42. I de ensprogede stater i Syden (Western, East Central) vil lærerne derimod normalt tilhøre den relevante stamme, hvorfor

undervisningen udmærket kunne foregå på det lokale sprog. Lærerne har normalt en universitetsgrad – d.v.s. en bachelor-grad, der tages efter fire års studier, og som i kvalitet svarer nogenlunde til vores bifagseksaminer – eller også har de NCE (Nigerian Certificate of Education), der opnås efter tre års studier ovenpå en WASC eller lærereksamen. NCE tages på et af de 12 videregående seminarier (Advanced Teachers' Colleges) og svarer i kvalitet ganske godt til en dansk seminarieuddannelse.

Da mange af eleverne begynder i realskolen og seminarierne med et meget svagt grundlag fra folkeskolen, bl. a. i engelsk, kan det ikke undre, at mange er tabt fra starten. De fleste skoler på dette trin er kostskoler, selv i de større byområder, og dertil kommer, at eleverne får lommepenge, rejsepenge hjem o. lign. (hvis beløbene altså rent faktisk bliver udbetalt). Denne del af uddannelsessystemet tilhører staterne, idet der dog er enkelte private realskoler og et system af føderale realskoler på i alt 10 af en udpræget elitekarakter, med hårde adgangsprøver og international standard.

Ovenpå WASC er et to-årigt »gymnasium«, der leder op til HSC (Higher School Certificate, svarende til engelsk A-level og dansk studentereksamen). Det er under en tredjedel, der fortsætter fra WASC til HSC, og der er også kun HSC-klasser på enkelte af realskolerne. Til gengæld er der specielle skoler på universiteterne og andre steder, hvor man kan tage HSC. Desuden accepteres NCE også som adgang til universiteterne. Disse specielle HSC-skoler er for det meste føderale, og det samme gælder de videregående seminarier.

Herefter følger så universiteterne. De begyndte som regionernes førende prestigeprojekter, og de er nu selvejende institutioner, hvis finansiering er overtaget helt af den føderale regering. De er bygget som meget imponerende monumentalkonstruktioner, beliggende i smukke parker med velplejede græsplæner. De har kort sagt et højst ejendommeligt forhold til den omliggende u-landsøkonomi. Såvel de relativt højtlønnede studerende som lærerne bor på universitetsområderne, der således udgør små højindkomststater i staterne. Grundet det voldsomme vokseværk inden for uddannelsessektoren er presset på universiteterne også betydeligt. Det tager bl. a. form af et kraftigt, politisk pres for at få flere gennem systemet, et pres, der naturligvis udgør en trussel imod kvalitetskravene, som da også har givet sig noget. Det er dog stadig absolut seriøse universiteter, man har i Nigeria. Man forsøger naturligvis også at få nigerianiseret lærerstaben så hurtigt som muligt. En nigerianer, der vender hjem fra et engelsk eller amerikansk universitet med en doktortitel, er derfor sikker på i løbet af få år at blive professor, og herfra går den lige vej til en virkelig stor stilling. Dette bliver smukt illustreret, hvis man ser på nigerianerne i litteraturlisten til denne artikel. Den første er Adedeji, der er blevet føderal økonomiminister; Adeleye er blevet økonomiminister i Kwara State; Ajayi er vicekansler for Ibadan Universitetet o.s.v.

Der er som allerede nævnt tre hovedproblemer for undervisningssystemet:

det engelske sprog, kløften mellem nord og syd, og at den kraftige ekspansion har givet systemet virkelig vokseværk. Der foregår en veritabel konkurrence mellem staterne om at være den, der hurtigst får forøget »optagelsesprocenten«, d.v.s. den procent af de 7-årige, der optages i 1. klasse.

Overalt i landet er den kraftige stigning i optagelsesprocenten imidlertid betalt med kraftige stigninger i dumpeprocenterne, og f. eks. til WASC har man nu dumpeprocenter på mellem 40 % og 85 % varierende fra stat til stat, og dette på trods af, at der øjensynligt er sket et skred nedad i eksamenskravene. Det er ikke blot, fordi antallet af kompetente lærere ikke har kunnet udvides hurtigt nok; men ministerierne har simpelthen ikke kunnet klare at planlægge og administrere den gennemførte fordobling af undervisningssystemet i de sidste 5 år. D.v.s. at der råder et betydeligt kaos i denne sektor, og jeg har besøgt skoler, hvor over halvdelen af eleverne ikke kom, hvor der ingen bøger var, hvor el og vand ikke var blevet tilsluttet, hvor lærerne fik udbetalt løn med måneders forsinkelse o.s.v. Kaos varierer stærkt fra stat til stat og er langt værre i Norden end i Syden, hvor man i mange år har haft en støt ekspansion og derfor kunne klare et »stort spring fremad«. Mange steder i Norden eksisterede der for blot 5 år siden kun rudimenterne til et skolesystem, og der er stadig kun ca. 5 % af befolkningen i Norden, der kan læse og skrive.

For ca. 2 år siden erklærede så den lille gruppe af planlæggere ved det føderale undervisningsministerium, at nu var tiden inde til at nå den almindelige skolepligt – UPE. Dette blev vedtaget af SMC, sådan at alle 7-årige nu skal optages i 1. klasse til august 1977. Det er oplagt, at de gennemførte beregninger var urealistiske og f. eks. intet hensyn tog til hverken byggesektorens eller administrationens kapacitet.

Man kan sige at UPE-beslutningen illustrerer, hvor store fejltagelser der kan begås af et hierarkisk kommandosystem, hvor alting er hemmeligt. Her vil stærke ønsker om at høre et eller andet hos topledelsen let føre til, at »systemet« faktisk siger det ønskede, hvorefter alle udtrykker deres begejstrede tilslutning. At UPE står højt på Gowons ønskeseddel, har længe været kendt, og i Norden har det altid været et dybfølt ønske at få lukket det uddannelsesmæssige gab (og desuden måtte UPE jo betyde, at særlig mange penge skulle gives ud i Norden). Så da oliemilliarderne for alvor begyndte at rulle, slap fødderne hurtigt jorden.

Allerede ved den egentlige planlægning af UPE viste det sig hurtigt, at man umuligt kunne få de nødvendige seminarielærere og seminarier indenfor de knappe tidsfrister, ja, det viste sig endog at man manglede administrativ kapacitet til at planlægge et så komplekst projekt. Forsøget på at få ansat seminarielærere fra udlandet gav langt færre, end man havde troet, og da de begyndte at ankomme, anede man ikke, hvad man skulle stille op med dem. Det er vist stadig ikke lykkedes at få udarbejdet en UPE plan i nogensomhelst detalje, og

tidsfristerne er allerede sprængt, men man har sat 30 milliarder kr. til side af oliepengene, og man har råd til at spilde 10 af dem!

Regimet har før demonstreret, at det kan gennemføre, hvad det virkelig satte sig for, og det er også typisk, at enhver form for tidsfrister bryder sammen i Afrika. Det er derfor ret sikkert, at man nok skal få gennemført UPE i Nigeria; men om det kommer til at tage 10 eller 20 år, er ikke godt at vide. Ja, i et par af de mest avancerede sydstater vil det måske endog kunne gøres med få års forsinkelser i forhold til det vedtagne program. Der er heller ingen tvivl om, at det er et yderst ønskværdigt mål i sig selv at nå UPE, foruden at det vil være et meget virksomt moderniseringsmiddel, der bl. a. vil muliggøre, at man fra regeringens side for alvor kan få bønderne i tale. I dag er det, som flere gange nævnt, svært at formå de bønder, der lærer at læse og skrive til at forblive på landet – dette må jo ændre sig radikalt, når alle lærer disse kunststykker.

VII. Udviklingen i de sidste fem år.

For fem år siden sluttede borgerkrigen, og det økonomiske boom gik i gang. At få disse fem år tilstrækkeligt på afstand til at trække linier op er naturligvis svært, men tre vigtige træk ved udviklingen bør i hvert tilfælde fremhæves:

1) Den kraftige, relative vækst i den føderale regerings økonomiske magt på de øvrige regeringers bekostning.
2) Den politiske udvikling i forbindelse med den lovede overgang til civilt styre og folketællingen.
3) Olieprisstigningerne og det finansielle eufori i forbindelse med den 3. Nationale Plan fra 1/4-75–31/3-80.

Den kraftige, relative vækst i de føderale budgetter i forhold til de statslige er illustreret i tabel 7. Det fremgår, at den føderale del af de samlede budgetter er vokset fra ca. det halve til omkring to tredjedele i løbet af de sidste fem år. Går man tilbage til før borgerkrigen, var det føderale budget langt mindre end noget af de tre regioners budget.

Der er adskillige forklaringer herpå. En af de vigtigste er, at de offentlige indtægter mere og mere er koncentreret på føderale hænder. Ja, efter oliepriserne spring er de føderale indtægter endog blevet betydeligt større end de samlede offentlige udgifter.

Før oliens tid havde man en lang række skatter, som næsten alle stadig opretholdes, men som fører en hensygnende tilværelse, da de i praksis ofte ikke bliver opkrævet. Embedsmænd betaler ganske vist stadig 10–15 % i kildeskat, men derudover er det latterlig lidt, der kommer ind i indkomstskatter. Selv entreprenører med store offentlige kontrakter betaler intet (især, hvis de er nigerianere). Det samme gælder afgifter som skolepenge, vandafgifter o.lign. Hovedparten af de offentlige indtægter fremkom tidligere som skatter på udenrigs-

Tabel 7. Størrelsen af 2. og 3. Nationale Plan for hhv. 70–74 og 75–79) (Summer for hele planperioden).*

Alle tal i mia. kr. (løbende priser)	Oprindelig 2. plan	Revideret 2. Plan**)	Foreløbig 3. Plan
De 12 stater	8.2	11.8	55
Den føderale regering	10.0	17.3	109
I alt	18.2	29.1	164

*) 2. Plan gik fra 1/4–70 til 31/3–74. 3. Plan går fra 1/4–75 til 31/3–80, d.v.s. planerne er på finansårsbasis.

**) Status over planen den 1/4–73. Den er siden vokset med yderligere omkring 25 %, og blevet forlænget med ét år til 31/5–75.

Kilder: FMEPR (70) og FMEPR (74) samt Gowons tale 1/10–74, som aftrykt i New Nigerian 2/10–74.

handelen; heraf kræves stadig importafgifterne, medens exportafgifterne nu er afskaffet.

Størst betydning spillede tolden, der skulle tjene det dobbelte formål: at skaffe penge i kassen og fremelske importsubstituerende industrier. Satserne er derfor høje, op til 105 % på forbrugsvarer. Den vældige beskyttelse, dette har givet den nigerianske industri, har i nogen grad kompenseret for de mange problemer, industrien har mødt i et samfund, hvor enhver form for præcision er meget upopulær, og hvor produktivitetén er relativt endnu lavere end lønningerne i forhold til de etablerede industrisamfund.

Afskaffelsen af eksportafgifterne er gået via nedlæggelserne af de regionale *Marketing Boards*. Disse organer var offentlige handelsorganisationer, der hver havde monopol på opkøbet fra bønderne af en eksportafgrøde – kakao, bomuld, jordnødder – og på videresalget til udlandet eller til internationale firmaer af afgrøden. De omtalte afgrøder handles på verdensmarkedet til priser, som det enkelte land kun har ringe indflydelse på, og som udviser betydelige svingninger. Man kan så bruge disse Marketing Boards til at beskatte bønderne med og til at forhindre, at prissvingningerne på verdensmarkedet slår igennem i bøndernes salgspriser. Det sidstnævnte var det erklærede formål bag indførelsen af organisationerne; men man havde mere held med det førstnævnte i praksis[12]).

Med olien er som sagt tilskyndelsen hos de statslige myndigheder til at have alle vanskelighederne med at opkræve skatter faldet, og et statsligt finansministeriums hovedopgave er blevet at udfinde metoder, hvorpå man kan lede midler fra den svulmende føderale kasse ned i statens slunkne. Resultatet er dels blevet et system af projektafhængige tilskud – ofte efter ret uklare regler – og dels en kraftig stigning i staternes gæld til den føderale regering, bl. a. i form af helt kortfristede lån, hvis eventuelle tilbagebetaling ville stille staterne over for

12) De gamle regionale Marketing Boards var snævert tilknyttet regionsregistreringerne. Efter afskaffelsen af regionerne levede de videre, men idet de ophørte med at give synderligt overskud. De er nu ved at blive erstattet af statslige handelsorganer, der er lovmæssigt bundet til at hvile økonomisk i sig selv.

store vanskeligheder. Samtidig har staterne med held presset den føderale regering til at overtage mangfoldige projekter i staterne. Da den føderale regering normalt ikke kan administrere sine projekter ude i staterne, betyder dette ofte, at projektet fortsat er statsligt administreret, men for føderale penge, hvad der da også har de konsekvenser, man ville forvente.

Dette system – der minder om rodnettet i en mangrovesump – er naturligvis fremvokset på samme måde som følge af begivenhedernes pres og bærer præg af en mangel på overordnet planlægning. Takket være udviklingens overrumplende hastighed og områdets politisk meget brandfarlige karakter er det tidligere system af bloktilskud efter objektive kriterier simpelthen brudt sammen. Resultatet er en vældig irrationalitet, og man kunne fortælle masser af historier om, hvordan stater skynder sig at få vedtaget et afsindigt dyrt projekt, lige før den føderale regering overtager funktionen, eller om stater, der bragte sig selv ud i en kraftig krise, så den føderale regering blev tvunget til at give hjælp o.s.v., o.s.v.

I forbindelse med vedtagelsen af hovedlinierne i den 3. Plan vedtog SMC imidlertid en delvis tilbagevenden til bloktilskudstanken, idet der skete en kraftig forøgelse af disse tilskud, så staterne kan finansiere hovedparten af deres programmer herudaf. Samtidig vedtoges imidlertid en vældig forøgelse af de føderale programmer i staterne, bl. a. en tredobling af hovedvejsnettet og frem for alt en føderal finansiering af UPE-programmet, jfr. afsnittet om uddannelsessektoren. Det er foreløbig meningen, at de statslige administrationer skal administrere disse programmer og sende alle regninger til Lagos.

Hvor længe denne magtoverførelsesproces fra stater til føderale organer vil løbe, er ikke let at vide, men den er godt i gang, og staterne vil blive yderligere svækket nu, hvor et par af de største skal deles. Fortsætter processen i bare 10 år til, vil det blive ret illusorisk at tale om »stater« overhovedet; men der er ved at vågne en erkendelse i staterne af, hvad der sker.

Den politiske udvikling i de seneste par år har i høj grad været præget af folketællingen og af militærregeringens løfte om at afgive magten til civile politikere i 1976. Der foregik dels en række manøvrer og underhåndsforhandlinger blandt håbefulde politikere og dels en betydelig indre debat i militærets egne rækker af, hvordan man skulle forholde sig. På grund af regimets lukkede, hierarkiske struktur, og fordi partipolitik er forbudt og derfor foregår diskret, er det meget svært at udrede trådene og komme til bunds i, hvilke gupper der egentlig blev dannet, og hvilken karakter de forskellige manøvrer havde. Her skal blot hovedtrækkene i den åbne del af begivenhederne opridses.

Allerede i 1972 begyndte der at komme artikler i pressen om, hvad der skulle ske i 1976, når militærregeringen, som den havde lovet, overgav magten til »de civile«. Igennem hele 1973 var der i hundredvis af artikler i pressen herom såvel som rundbordsdiskussioner og referater af fremtrædende mænds taler, heriblandt såvel Dr. Zik som, frem for alle, Awolowo. Der var også en hel

del udtalelser af ledende militærpersoner, hvoraf i øvrigt flere udtrykte nogen tvivl om, hvorvidt militæret kunne »nå at udføre sin mission« allerede til 1976. Det var i øvrigt karakteristisk for debatten, at en række af debattørerne tvivlede på, at militæret ville afgive magten, og at mange stærkt frarådede militæret at gøre det.

Fra efteråret 1973 meddelte Gowon og andre SMC-medlemmer imidlertid, at militæret ville holde sit løfte, og at overgangen ville begynde med, at politiske partier ville blive tilladt fra 1. januar 1975. Indtil da var politiske partier forbudte, og man ville fra starten gøre det helt klart, at militæret aldrig ville tillade, at de gamle, stammemæssige partier genopstod.

Efter dette blev der en smule mere ro, idet den indre militære erklæringskrig hørte op, og hen på foråret 1974 ventede alle på folketællingsresultatet. (Afholdelsen af en »hæderlig folketælling« var i øvrigt et andet af militærstyrets løfter). Der gik næsten 14 dage fra den forbløffede offentlighed den 8. maj havde modtaget SMC's meddelelse om de foreløbige resultater, til Awolowo åbnede diskussionen med en stort opsat artikel, der blev bragt af samtlige dagblade. Awolowo sagde, hvad alle tænkte, at resultaterne umuligt kunne være rigtige, men han gik et skridt videre, og idet han gik ud fra, at 63-resultaterne var rigtige, fremhævede han Vestens for små tal overfor Nordens for store.

Herefter var bolden givet op til de næste par mdr.s diskussion med daglige artikler, ledere og læserbreve, hvor folketællingen, overgangen til civilt styre og forskellige minoriteters interesser udgjorde hovedingredienserne. Jeg tror, at de fleste iagttagere så denne diskussion som de gamle partiers genopståen, idet deltagerne i høj grad appellerede til deres egne stammemæssige grupper. Man kan altså sige, at begivenhederne så hurtigt som overhovedet muligt demonstrerede, at kun stammepolitik er mulig i Nigeria indtil videre.

Militærregeringen så sig flere gange foranlediget til igen at fremhæve, at man ikke måtte begynde at bedrive partipolitik før i 1975. I flere af administrationerne blev der rundsendt skrivelser fra højeste sted om, at der ville blive skredet hårdt ind over for utidig politisering, og der var et par velpublicerede afskedigelser bl. a. af en departementschef.

Fra forsommeren 1974 rejstes kravet om skabelse af nye stater, idet stammespændingerne, især i Rivers og South-East, øjensynligt havde taget kraftigt til under politiseringen, og de første politiske annoncer viste sig. Frem til årsskiftet havde der vel været ca. 30 helsides politiske annoncer, hvori der blev argumenteret for eller imod, at visse »samfunds« (læs »stammers«) interesser blev varetaget mindre godt under det nuværende statssystem, hvorfor der burde skabes en ny stat. Annoncerne var underskrevet af de mest ansete Chiefs og Emirer, formænd for hjemstavnsforeninger, landsbyoverhoveder og andre fremtrædende mænd. Annoncerne var rettet til statsoverhovedet og gav alle anledning til en hel del omtale.

Et af forslagene var, at Benue-Plateau staten skulle deles, så der kunne skabes

en ren Tiv-stat. Her ledte uenigheden på en eller anden måde frem til en klassisk nigeriansk magtkamp, der kom frem til overfladen. På den ene side stod den civile tiv-leder, Joseph Tarka, der var føderal kommunikationsleder, og på den anden side militærstyrets ledende tiv, Benue-Plateau Statens guvernør, Gomwalk, en af SMC's politimænd og utvivlsomt en af de bedste guvernører.

Den offentlige del af fjendtlighederne åbnedes med, at en forretningsmand i Lagos (men fra B-P State) stod frem og anklagede Tarka for korruption. Anklagen, der blev gengivet i samtlige aviser, var detaljeret og øjensynligt meget velbegrundet. Hovedpunktet var, at Tarka havde oprettet et lille »konsulentfirma« med sin sekretær som direktør og eneste ansatte. Et fint lille foretagende, der fik små 5–10 % »subkontrakter« som led i de fleste kontrakter, der blev givet af kommunikationsministeriet. Der rejste sig en avisstorm, og selv om Tarkas hovedforsvar var, at anklagerne var et led i en sammensværgelse mod regeringen, var han efter en uges forløb nødt til at trække sig tilbage. Siden er sagen glemt af offentligheden, men den undersøges vel endnu.

Kun én uge efter stod en forretningsmand i Jos (Benue-Palteau States hovedstad) så op og anklagede Gomwalk for korruption. Anklagen var ligeledes meget detaljeret, men de enkelte punkter var ikke ret grove målt med nigeriansk målestok. Gomwalk anklagedes for at have favoriseret sine forskellige brødre og svogre ved offentlige ansættelser og kontrakter. Han anklagedes også for at have bygget et hus for et offentligt lån – et hus, som han siden lejede ud til det offentlige for en god leje. Gomwalks forsvar var, at hans familie talte mange udmærkede mennesker, og at han intet personligt havde gjort for deres forfremmelser o.s.v. Dagen efter at Gomwalk havde afleveret sit forsvarsskrift til (pressen og til) Gowon, erklærede denne, at han havde gennemgået sagen, og at Gomwalk fortsat havde hans fulde tillid. Gomwalks anklager var allerede blevet fængslet, og han er det formentlig stadig på trods af spredte studenterstrejker og annoncer for hans løsladelse.

Det er let at fortolke denne sag på mange måder. Man kan f. eks. hævde, at sagen viser noget om, hvor tolerancegrænserne for korruptionen går i Nigeria; men jeg er ikke i tvivl om, at sagen generelt set blev fortolket på anden vis. For de fleste demonstrerede den nemlig, at man nok kan slippe godt fra en strid med en civil minister, men at militærstyrets topfigurer er i en anden politisk vægtklasse.

Herefter fortsatte diskussionerne til Gowons tale den 1. oktober 1974, hvor han som nævnt annoncerede, at militærregeringen ville fortsætte, og at politiske partier derfor ikke ville blive tilladt foreløbig. Jeg tror næppe, der kan være tvivl om, at de fleste af de nigerianere, for hvem Centralregeringen overhovedet er et meningsfuldt begreb, havde betragtet Gowons erklæring som uundgåelig i betragtning af de foregående seks mdr.s begivenheder, og at Gowon udløste et lettelsens suk over landet!

Gowon erklærede også i sin tale, at militæret ville skabe nogle nye stater,

og i de kommende måneder fortsatte annoncerne. Frem til årsskiftet var der i hvert tilfælde foreslået 10 nye stater fra absolut seriøst hold. Agitationen for nye stater tog et ret kraftigt omfang, og det kom til flere ansatser til optøjer – bl. a. til antiyorubatrusler i Kaduna i North Central State. Dette hang nok sammen med den stærke stilling, de relativt veluddannede yorubaer havde fået i Nordnigeria efter iboernes uddrivelse 1966.

Regeringerne slog effektivt ned på alle ansatser til uroligheder, og igen cirkulerede kraftige advarsler fra højeste sted til alle embedsmænd, især til skolelærere, mod politiks aktivitet og frem for alt mod enhedsskadende agitation. Midt i november så Gowon sig endvidere nødsaget til at meddele, at der kun ville blive skabt et par enkelte stater til, og at en kommission var nedsat på højeste plan for at diskutere emnet. Efter de allersidste meddelelser vil denne kommission tidligst blive færdig den 1/1-76.

Det var karakteristisk, at der intet forslag var om at slå stater sammen. Man kan derfor sige, at den nigerianske diskussion på det lidt lavere plan afspejlede Afrikas grænseproblemer: ud fra rationelle, økonomiske overvejelser er de fleste afrikanske lande for små; men skulle det afgøres demokratisk, ville de bryde op i endnu flere! Hvorom alting er, så er SMC's vanskelige overvejelser endnu ikke afsluttede.

Mange træk af den økonomiske udvikling i Nigeria har allerede været omtalt i forbifarten i det foregående. Landets økonomiske planlægning har hidtil ikke været omtalt og af gode grunde, da den ikke spiller særlig stor rolle, ligesom det vistnok også er tilfældet i det øvrige Afrika.

Planen består af en liste over samtlige offentlige investeringsprojekter for planperioden (d.v.s. 4–5 år). For hvert projekt er der angivet et totalbeløb (ETC – Estimated Total Costs) for de planlagte udgifter i planperioden for projektet samt i princippet en beskrivelse af, hvad der er tænkt opnået for disse penge. Til at lave disse planer, til at følge implementeringen og holde rede på ændringerne har man opbygget en planlægningsadministration. Føderalt og i alle stater har man en planlægningsminister. Det vil dog typisk være en forholdsvis ung minister, eller også er ministeren samtidig minister for noget andet. Herunder er så på sædvanlig vis en departementschef og i stateren 3–5 unge økonomer. I det Føderale Planlægningsministerium, FMEPR (Federal Ministry of Economic Planning and Reconstruction) er der ca. 60 økonomer, der ligeledes har en gennemsnitsalder på under 30 år.

Der er en hel del økonomer under uddannelse; men foreløbig er konkurrencen fra den private sektor så stor, at det har lange udsigter med at få en afgørende styrkelse af denne svagt besatte sektor, derimod vil der naturligvis ske det lige så vigtige, at de unge økonomer vil blive ældre og dermed få mere vægt.

Den 2. Nationale Plan var oprindelig en 4-års plan til 31/3-74, og for at slippe for betydelige pædagogiske og politiske problemer om, hvorledes man

skulle indregne inflationen, var det antaget, at man ikke ville få mere end 1½ % pr. år. I tabel 7 er hovedtallene for planerne opregnet. Her ved afslutningen af den 2. Plan er den vel vokset med yderligere 25 % i forhold til de »reviderede« tal i tabellen, sådan at planen er blevet nogenlunde fordoblet under implementeringen. Denne stigning er langt større end inflationen, der næppe skulle have forøget tallene med mere end ca. 50 %[13]). På basis af den »2. Fremskridts Rapport« (»Second Progress Report«, FMEPR (74)) vedtog man at forlænge planen til en 5-års plan, d.v.s. til 31/3-75, hvor den 3. Plan er begyndt.

Det er ikke godt at vide, men jeg vil anslå, at man når at få givet knapt 80 % af beløbene i den reviderede plan ud. D.v.s. at man, da man rundede den 31/3-74 faktisk nogenlunde havde givet det oprindeligt planlagte beløb ud. I faste priser lå man således ca. 30 % under det oprindeligt planlagte, da den oprindelige planperiode var gået. Takket være den kraftige stigning i aktiviteten, nåede man imidlertid et nogenlunde tilfredsstillende samlet slutresultat med den reviderede plan for den reviderede periode.

De anførte makrotal dækker imidlertid over en yderst uensartet præstation, når man går i detaljer, og rent fysisk er implementeringen klart mindre tilfredsstillende. Dette skyldes to forhold. For det første, at den oprindelige plan var udarbejdet i største hast lige efter fredsafslutningen, og derfor indeholdt den en hel del urealistiske projekter. Det, der typisk var tilfældet, var, at projekterne var urealistisk billige, enten fordi man anvendte allerede forældede priser, eller fordi man havde glemt vigtige dele af projekterne. For det andet indeholdt planen betydeligt færre hvide elefanter, end der rent faktisk er kommet op at stå. Det er vist en helt generel lov for planlægning: Planlæggere er gennemgående urealistisk rationelle, men siden afsløres så beslutningstagernes sande præferencer. De betydelige offentlige byggeprogrammer og accelerationen i planimplementeringen har ført til en stadig voldsommere anspændelse af byggekapaciteten med alle de velkendte resultater i form af utallige forsinkelser og kødannelser, overnormale profitter og lønninger, faldende kvalitet og finish i bygningerne, meget kraftige prisstigninger. Dette gælder såvel for de inden- som udenlandske entreprenører.

Som det fremgår af tabel 7, er den 3. Plan ni gange større end den 2. Plan. Tager man hensyn til den reviderede 2. Plan (incl. alle revisioner op til 4 mia. N), er forskellen 4½ gange, og her er så begge planer 5-års planer. På grund af den skæve fordeling af de offentlige udgifter over planperioden, kan man antage, at der i finansåret 1974/75 (altså den gamle plans sidste år) vil blive givet ca. 900 mio. N ud, og det er givet, at dette vil anspænde kapaciteten til det yderste. Det er nu let at beregne, at man for at få givet 18 mia. N ud i de næste fem år skal have en *50 %* stigning i de offentlige investeringsudgifter

13) Det er netop inden for bygge- og anlægsbranchen, at prisstigningerne har været stærkest, men igen her er det særdeles vanskeligt at give nøjagtige tal, da der ikke beregnes pålidelige indeks.

pr. år. Det er en 2½ gang højere stigningstakt, end man hidtil har haft. Efter min vurdering vil det ikke være teknisk muligt at nå et så afgørende spring i kapacitetens væksthastighed. D.v.s., at jeg anser det for uundgåeligt, at forsøg på at implementere planen vil medføre en radikalt øget inflationstakt.

Man når det samme resultat ud fra en analog monetær argumentation i forlængelse af diskussionen i slutningen af afsnit II. Man kan nemlig sige, at den helt dominerende finansieringskilde for planen er oliemilliarderne (de skal finansiere ca. 85 %), og de begynder altså deres tilværelse som et tilgodehavende i udenlandsk valuta. Problemet er nu, i hvilket omfang man kan veksle dette tilgodehavende til nigerianske penge og give sig til at give disse penge ud, d.v.s. at problemet er, hvad der sker, når man forøger den nigerianske pengemængde i takt med den voldsomme øgning i de udenlandske tilgodehavender[14]). Det er her også af betydning, at den forøgede pengemængde sendes ud i omløb på den mest direkte måde, det kan gøres, nemlig ved at købe varer og tjenesteydelser for de nytrykte penge.

Når problemstillingen er opstillet på denne måde, er det straks indlysende klart, at når økonomien allerede er ved kapacitetsgrænsen, vil resultatet af en sådan pengeudpumpning være en kombination af inflation og import. Her volder det andet ingen finansielle problemer i Nigeria, medens det altid er betalingsbalancen, der her i landet er problemet ved en offentlig ekspansion via underbudgettering. Dette kan sammenfattes til, at *man kan* bruge oliemilliarderne som betaling for import, men *ikke* i nævneværdigt omfang til at finansiere de almindelige indenlandske budgetter uden at det fører til rygende inflation. Dette er endnu ikke velkendt i Nigeria, hvor alle beslutningstagere ser milliarderne komme væltende ind i kassen, og nu simpelthen ønsker at anvende dem til, hvad man har brug for: skoler og mange nye lærere, højere lønninger til alle embedsmænd, veje o.s.v.

Medens der ikke er nogen finansielle hindringer for at forøge importen, er der betydelige fysiske hindringer. Såvel havnene som lufthavnene er nemlig vældig hårdt belastede og kan ikke omgående udvides. Dette gælder frem for alt Lagos' havn, Apapa, hvorigennem som nævnt 80 % af importen går. Her må skibe ofte vente i ugevis, før der er plads til, at de kan anløbe kaj og blive aflæsset. Man tæller hyppigt op til et halvt hundrede skibe, der ligger og venter ude i bugten.

Et andet importsinkende element er hele bureaukratiet i forbindelse med told og valutarestriktioner, hvor man for at sikre sig mod omgåelse og korruption har lavet en af landets største »papirmøller« med masser af kopier, stempler og underskrifter. Der går meget administrativ kapacitet til at opretholde dette system, og i hvert tilfælde for valutarestriktionernes vedkommende gælder det, at resultatet af anstrengelserne er til mere skade end gavn.

14) Det er her forudsat, at den Nigerianske Nationalbank ikke i nævneværdigt omfang er i stand til at neutralisere denne likviditetsudpumpning.

Den nigerianske naira er nemlig ikke frit omvekslelig af den grund, at man har ønsket at kontrollere import og kapitaleksport samt at have en slags skat på udlændinge. Valutarestriktionerne har aldrig været et synderlig effektivt system, i hvert tilfælde har de større forretningsdrivende altid kunnet få deres penge ud i ønsket omfang, selv om det af og til har kostet lidt. Man kan se dette på, at nairaens sortebørskurs aldrig har været særlig lav – for to år siden var den 25 % under den officielle, og nu er forskellen endnu mindre. Heri ligger, at man selv før olieprisboomet nok kun havde været nødt til at devaluere med 5–10 %, hvis man havde ophævet restriktionerne, og i dag vil man utvivlsomt let kunne opretholde valutakursen (og måske endda opnå den store tilfredsstillelse at se det engelske pund komme dalende ned til nairaen, der blev indført for få år siden som 10 shilling!).

Man kan sige, at opretholdelsen af hele det ressourcekrævende og unyttige valutarestriktionssystem er et eksempel på, hvor overrumplende hurtigt udviklingen er kommet. Man har simpelthen ikke haft tid til at tilpasse sin politik til, at man nu er et af de førende olielande – eller man skulle måske snarere sige, at man ikke har kunnet følge med rent mentalt og foretage den nødvendige omtænkning.

Mere diskutabelt er det, om ikke de gældende toldsatser stadig tjener et fornuftigt formål. Der er nemlig stadig en sådan mangel på industrielt »klima« rent holdningsmæssigt, at man må formode, at hovedparten af landets industri ville blive konkurreret i sænk, hvis man skulle konkurrere på verdensmarkedet, således som man måtte gøre det, hvis tolden afskaffedes. Man kan også sige, at en told er en letopkrævelig skat, der opsuger købekraft i økonomien og dermed dæmper inflationen.

VIII. Afslutning.

Nu hvor man har politisk enhed og stabilitet under et – ud fra enhver afrikansk målestok – rimeligt styre, bliver Nigerias to største problemer i de kommende 5–10 år uden tvivl at få gang i landbrugsudviklingen og at få skabt den tilstrækkelige administrative kapacitet til at få virkelig gavn af oliemilliarderne.

Landbrugssektoren har fået en relativ beskeden omtale i det foregående, p.g.a. den beskedne rolle, den har spillet for udviklingen, men da noget over halvdelen af befolkningen stadig lever på landet, vil der udvikle sig en faretruende mangel på balance, hvis landbruget ikke kommer med. På landet har man hidtil koncentreret sin politik om de engang så centrale eksportafgrøder, men af mange grunde bør man nok satse mere på fødeafgrøderne fremover. De vigtigste fødeafgrøder er sorghum (guineacorn), hirse, kasava og yams – det er henholdsvis to kornsorter og to rodafgrøder. Yams er den eneste, der kun vokser i regnskoven. Disse afgrøder dyrkes som regntidsafgrøder og altså kun i sommermånederne. Der bruges meget primitive dyrkningsmetoder og meget

robuste, men også meget lavtydende varianter af afgrøderne. Ud over det lave foldudbytte har de dyrkede varianter også en ringe ernæringsværdi, idet de er meget entydigt stivelsesholdige.

Uden egentligt statistisk belæg tør jeg alligevel hævde, at folk sjældent sulter i Nigeria, men at man formentlig gennemgående får en altfor ensidig kost. Det er vanskeligt at forklare de dårlige kostvaner alene ved økonomiske argumenter, for langt flere grøntsager og frugter kunne let gro overalt i landet. Kostvanerne skyldes heller ikke bekvemmelighedshensyn, da tilberedningen af nigerianernes elskede stivelsesklumper (hvide eller grå massive »boller« med en diameter på 10–15 cm) er særdeles arbejdskrævende, omend kun for kvinderne.

Det er i øvrigt en væsentlig årsag til ernæringsproblemerne, at de store mængder kvæg er meget lavtydende – især hvad angår mælk. Til gengæld er også kvæget meget robust og kan overleve de tørre tre fjerdedele af året i busksavanneområdet nord for tsetsefluezonen, hvor der er meget lidt saftigt og grønt at æde.

Man har foretaget grundige tekniske analyser af, hvordan man kan forbedre landbruget, og for så vidt angår agerbruget, har man nået imponerende resultater. Ved passende anvendelse af kunstgødning og insektbekæmpelsesmidler og ved anvendelse af andre varianter af afgrøderne kan foldudbyttet hæves 5–6 gange og fødeværdien endnu langt mere. Desuden kan en række andre afgrøder også dyrkes. Ved helårsvanding kan udbyttet så igen øges 2–3 gange, så landbrugspotentialet er simpelthen enormt.

Disse forsøgsresultater kan naturligvis ikke uden videre overføres til det typiske bondebrug; men de peger dog på, at det er teknisk muligt at forbedre landbruget endog særdeles meget. Forskellige studier tyder på, at mindst 10 % af Nordnigeria og over 50 % af Sydnigeria kan kunstvandes[15]), omend det vil være meget dyrt; men selv uden kunstvanding vil et gennembrud i kunnen hos bønderne kunne forøge foldudbyttet 2–3 gange, så her er virkelig muligheder for en radikal fremgang, der vil komme hele økonomien til gode. Hvad den animalske produktion angår, er mulighederne langt mere begrænsede i første omgang, idet kvægets ydeevne frem for alt afhænger af en vegetabilsk overskudsproduktion til at bringe kvæget over tørtiden i en god fodertilstand[16]).

Problemet er hovedsagelig at trænge igennem til den enkelte bonde med et

15) Der tænkes her på helårsvanding, men potentialet for en »tilskudsvanding«, der blot skal kunne klare at bringe regntidsafgrøderne gennem evt. »tørkeperioder« i regntiden, er naturligvis langt større.

16) Har man imidlertid en sådan vegetabilsk overskudsproduktion, åbnes der for en radikal øgning af mælkeproduktionen med en faktor af størrelsesordenen 20–30! Heri ligger ganske vist en lang række forudsætninger gemt om en ændring af kvægavlsmetoder og måske af benyttede kvægracer m. m. På den anden side er det altså også hermed klart, at landbrugets ekspansion ingenlunde behøver at lade sig standse af mangel på efterspørgsel efter landbrugsvarer – man kan dels udbrede spektret af dyrkede landbrugsvarer og dels sende overskuddet gennem kvæget.

tilstrækkeligt overbevisende og systematisk program til forbedring af hans dyrkningsmetoder. Der synes ikke at være noget gennemgående behov for jordreformer, selv om brugene visse steder i landet er uøkonomisk små (især i det centrale Iboland), derimod er der nok et virkeligt behov for et system af kreditinstitutioner og for en betydelig større konkurrence i handelsleddet[17]). Store områder har også brug for veje. Forsøg på at løse disse problemer ved kooperation og selvhjælpsprojekter i landsbyerne har stort set været lidet succesrige, da disse organisationsformer øjensynligt er i stærk modstrid med lokale traditioner, jfr. f. eks. Hill (72) og Ekundare (73).

Der synes i ret høj grad at mangle en samlet politik over for landbruget, eller rettere man har forsøgt adskillige uden overbevisende resultater. Man bruger således omkring 300 mill. kr. om året (stærkt stigende, tallet gælder 1974) på at stille kunstgødning, traktorer og andre mekaniske hjælpemidler billigt til rådighed. Programmer, der ganske vist er som dråber i havet, men hvorom man i hvert tilfælde kan sige, at de er løbet ind i betydelige administrative vanskeligheder. Man har også flere uddannelsesprogrammer kørende, men så længe der er byjobs til alle, der kan læse og skrive, er det ikke så gavnligt for landbruget at lære unge bønder disse færdigheder. Man forsøger også at få uddannet landbrugskonsulenter, og at få dem, der er uddannet, drevet ud i »busken«.

I Den Tredje Plan har man bestemt sig for at satse en hel del på at få lavet et system af store statsfarme i de mere tyndt befolkede dele af landet. Desuden har man allerede skrevet kontrakt på et par kunstvandingsprojekter i milliardkroners-klassen.

Det mest lovende landbrugsprojekt synes imidlertid at være et Verdensbankprojekt til ca. 75 mill. kr. Projektet omfatter tre områder, hver på størrelse med Lolland, i tre stater i Nordnigeria. Hovedideen er, at der skal lægges et virkeligt tæt net af konsulenter og forsøgsmarker samt lokale uddannelsesaktiviteter ud til hver eneste bonde i områderne. Desuden skal der bygges et system af små lokalveje, og landsbyerne skal forsynes med lagerfaciliteter. Der skal i alt ansættes ca. 600 mennesker, hvoraf de ca. 100 bliver udlændinge, og projektet skal løbe i mindst fem år. Banken har på vanlig vis lagt stor vægt på at få opbygget en effektiv lokal og uafhængig administration – og den er netop begyndt at virke. I bankens cost-benefit analyser kræves kun en beskeden fremgang for produktionen i områderne, for at projektet bliver succesrigt, og hvis man når en fordobling af produktionen, er udgifterne dækket på under to år. Bliver projektet succesrigt, vil der være tale om et virkeligt gennembrud for u-landsarbejdet med meget rige generaliseringsmuligheder, og selv om det skulle blive en fiasko, vil man have lært meget om landbruget i Nordnigeria.

17) Mange bønder er helt afhængige af lån fra de lokale kornhandlere eller de private agenter for de stedlige Marketing Boards. Disse agentstillinger er i øvrigt traditionelt gode »ben« til regionernes ledende mænds familiemedlemmer. Reformer af denne struktur støder derfor let på betydelig korridorpolitisk modstand.

Medens man således endnu ikke rigtigt ved, hvad man skal gøre for at få gang i udviklingen på landet, er der nogle prøvede og delvis succesrige løsninger på problemet om den manglende administrative kapacitet. På kort sigt kan man importere arbejdskraft, og på længere sigt må man uddanne folk på alle planer. Her er det formelle uddannelsessystem allerede omtalt, men nok så vigtigt er det uformelle, hvor folk lærer af at arbejde sammen med andre på deres arbejdsplads. Denne form for træning befordres netop ved import af kompetent udenlandsk arbejdskraft, der således bliver af stor betydning i udviklingsprocessen.

Udenlandsk arbejdskraft kan ud over ved direkte ansættelser i administrationen også opnås ved at udskille arbejdsopgaver og give dem ud på kontrakt til udenlandske konsulentfirmaer. Dette kan ikke blot gøres med tegning og projektering af byggeprojekter, men med udarbejdelsen af alle slags planer og analyser, med tilsyn med projekter, ja med selve ledelsesfunktionen af færdige projekter o.s.v. Det siger sig selv, at det er dyrere at købe »eksperttimer« hos internationale firmaer end det samme antal timer er, hvis man ansætter de samme »eksperter« direkte. På den anden side er det let (og evt. meget privatøkonomisk fordelagtigt) at skrive kontrakt med et konsulentfirma, og så sker tingene, og en rapport bliver produceret. For Nigeria er omkostningssiden mindre væsentlig, så det er ikke underligt, at internationale konsulentfirmaer har en stor tid i landet. Problemerne for denne branche er imidlertid, at rapporterne hyppigt udarbejdes uden nigeriansk medvirken (de udarbejdes tit i udlandet for at omgå indiginiseringsloven) og derpå går så temmeligt ulæste ind på hylderne. Kvaliteten er endvidere ofte præget af, at konsulenterne ved, at ingen vil gå deres analyser efter.

Denne form for anvendelse af udenlandsk arbejdskraft er derfor normalt mindre udviklingsfremmende end den direkte ansættelse af udlændinge i offentlige stillinger. Med dette er der naturligvis ikke sagt, at der ikke også er mange problemer ved denne form for udenlandsk arbejdskraft – problemerne minder i øvrigt en hel del om andre former for fremmedarbejderproblemer! Efter min vurdering er en storstilet import af udenlandsk arbejdskraft imidlertid en afgørende forudsætning for hurtigt at kunne udnytte oliemilliarderne til kraftig økonomisk vækst. Da væksten vil skabe mange nye jobs, vil der nok blive et stigende behov for udenlandsk arbejdskraft de første fem år, og først derefter vil gabet begynde at lukkes. Jo kraftigere vækst man får, jo længere vil det naturligvis tage at få lukket gabet.

Der er nu to vigtige pointer i denne sag. Den første er, at man sagtens kan betale for disse fremmedarbejdere ud af oliemilliarderne – 10.000 specialister à 150.000 kr. pr. stk. er kun 1½ mia. kr. om året, og det kan man let klare. Den anden pointe er, at det har vist sig meget vanskeligt for Nigeria at organisere rekruttering af mange kvalificerede udlændinge. Et oplagt problem er, at Nigeria ikke kan tilbyde f. eks. danske læger, at det ikke vil skade dem i deres almindelige danske karriere, hvis de tager et job i nogle år i Nigeria. Desuden

er det en meget svær opgave at lave et tilstrækkeligt gradueret og fleksibelt løn- og ansættelsessystem. Det der kræves er nemlig, at hvert lands ansatte aflønnes i forhold til deres *hjemlands* regler med et tilstrækkeligt tillæg til at få det rette antal kvalificerede til at rejse til Nigeria. Det vil ikke blot være administrativt uoverkommeligt at lave sådant et system, det vil også være politisk meget vanskeligt for den nigerianske regering at gøre det. Tænk på hvilke problemer det ville give, at betale en dansk ingeniør dobbelt så meget som hans engelske chef, der måske igen skulle have dobbelt så meget som sin indiske kollega – og hvor skal så den nigerianske ingeniør ind på stigen?

Som det er nu, betaler man allerede indfødte akademikere særdeles godt ud fra deres gennemsnitlige produktivitet og ud fra det lokale indkomstniveau. På dette lønniveau kan man som sagt få betydelige antal af akademikere fra lande som Indien, Pakistan og Ægypten, der har meget lave akademikerlønninger og en betydelig arbejdsløshed. Disse ansøgere går hyppigt lige fra eksamensbordet til en stilling i Afrika, hvorved de i løbet af få år får afskåret sig fra nogensinde at kunne vende tilbage til en karriere i hjemlandet. I hvor vel disse kategorier af udenlandsk arbejdskraft (bemærk at deres position er helt anderledes end Uganda- og Kenya-indernes) udgør en vigtig og stabil arbejdskraft, er hovedparten af deres erfaringer altså også afrikanske.

Fra de højtudviklede industrilande kommer der derimod ikke mange. Der kommer i det væsentlige kun folk i forbindelse med u-landshjælp, herunder især englændere på det særlige »topping-up« program. Det siger selv, at de fleste lande (således UK) er i færd med at skære ned på deres hjælp til det »rige« Nigeria. FN er derimod på trods af sin permanente finansielle krise ved at forøge hjælpen til Nigeria – og dette udelukkende i form af ekspertbistand, medens hjælpeleverancer af diverse slags udstyr skæres ned. Baggrunden for FN's nye store femårs-program for Nigeria er imidlertid, at Nigeria har forøget sit bidrag til UNDP tilsvarende. Dette eksempel burde kunne følges til stor fordel for alle parter, uanset om man ville betegne en sådan ordning som u-landshjælp eller som en international arbejdsformidlingsaftale.

Jeg forestiller mig, at der må kunne indgås en aftale mellem Nigeria og f. eks. Danmark (De Føderale Ministerier for »Establishment and Training« og »Finance« på den ene side og Danida på den anden) om en årlig formidling af f. eks. 1000 danske specialister med på forhånd vedtagne kvoter for hver af de 13 nigerianske administrationer. Herefter går Danida i gang med at ansætte de ønskede specialister på de sædvanlige betingelser for udsendt personel. Alle administrative arrangementer gennemføres af Danida og endelig sendes regningen til det nigerianske i stedet for det danske finansministerium.

Slutteligt kan der være grund til at fremhæve, at det er gået som en rød tråd igennem denne beretning, at Nigeria er et u-land, der virkeligt udvikler sig. Man har utallige problemer og vanskeligheder; men det er vist uundgåeligt, at en kraftig vækst- og udviklingsproces i en traditionel økonomi vil give anledning

til mange spændinger. Man kan ikke mindst få god forstand af at overveje, hvordan Nigerias (og mange andre udviklingslandes) problemer er i forhold til vore egne problemer for 1–200 år siden. Sådanne overvejelser, som ganske vist let bliver noget vidtløftige, vil vist ikke kunne undgå at hensætte én i en ganske optimistisk stemning med hensyn til Nigerias fremtid.

Litteraturliste

Adedeji, Abebayo, *Nigerian Finance. Its Development, Problems and Prospects,* Hutchinson, London, 1969.

Adedeji, Abebayo & L. Rowland (eds.), *Local Government Finance in Nigeria, Problems and Prospects* (The Report of the Third National Conference on Local Government, Benin 9th – 11th December 1970), Ife UP, 1972.

Adeleye, R. A., *Power and Diplomacy in Northern Nigeria 1804–1906. The Sokoto Caliphate and its Enemies.* Longman, London 1971.

Ajayi, J. F. Ade & Robert S. Smith, *Yoruba Warfare in the 19'th Century (2'nd. ed.),* Cambridge UP 1971.

Bello, Ahmadu, *My life,* Cambridge UP 1962.

Cervenka, Zdenek, *A History of The Nigerian War 1967–1970* Onibonoje Press & Book Industries, Ibadan 1972. (or Alfred Metzner, Frankfurt/Main 1971).

Crowder, Michael, *The Story of Nigeria (2'nd. ed.)* Faber, London 1966.

Crowder, Michael, *West Africa under Colonial Rule.* Hutchinson, London 1968.

Crowder, Michael and Obaro Ikime (eds.) *West African Chiefs, Their Changing Status under Colonial Rule and Independence.* Ife UP 1970.

Davidson, Basil et al., *The Growth of African Civilisation. A History of West Africa 1000–1800. (3'rd. ed.)* Longman, London 1967.

Dudley, B. J. *Parties and Politics in Northern Nigeria.* Frank Cass, London 1968.

Ekundare, R. Olufemi, *An Economic History of Nigeria 1860–1960* Methuen, London 1973.

Federal Ministry of Economic Planning and Reconstruction. Se FMEPR.

FMEPR, (Udsendt af Federal Ministry of Information, Printing Division: FGP 648/1170/20.000), *Second National Development Plan 1970–74.* Lagos 1970.

FMEPR, (FGP 400/572/7.500), *Second National Development Plan 1970–74. First Progress Report,* Lagos 1972.

FMEPR, (FGP 1041/774/5.000), *Second National Development Plan 1970–74, Second Progress Report,* Lagos 1974.

Geary, W.M.N., *Nigeria under British Rule,* (Frank Cass Reprint, London 65), London 1927.

Hatch, John, *Nigeria, A History,* Heinemann, London 1971.

Hill, Polly, *Rural Hausa, a village and a setting,* Cambridge UP 1972.

Hopen, C. Edward, *The Pastoral Fulbe Family in Gwandu,* Oxford UP 1958.

Ikime, Obara, *Niger Delta Rivalry, Itsekiri – Urhobo Relations and the European Presence 1884–1936.* Longmans, London 1969.

Ikime, Obaro and Michael Crowder, Se Crowder.

Johnston, H. A. S., *The Fulani Empire of Sokoto,* Oxford UP 1967.

Kirk-Greene A. H. M. (ed.) *Lugard and the Amalgamation of Nigeria. A Documentary Record.* Frank Cass, London 1969.

Last, Murray, *The Sokoto Caliphate,* Longmans, London 1967.

Luckham, Robin, *The Nigerian Military, A Sociological Analysis of Authority and Revolt 1960–67,* Cambridge UP 1971.

Lugard, F. D., *Report on the Amalgation of Northern and Southern Nigeria and Administration, 1912–1919,* Cmd. 468, London 1920 nyoptrykt i Kirk-Greene (69).

Lugard, Lady F, se F. Shaw.

Miners N. J., *The Nigerian Army 1956–1966,* Methuen, London 1971.

Muffett, D. J., *Concerning brave captains,* Deutsch, London 1964.

Nicolson, I. F., *The Administration of Nigeria 1900 to 1960. Men, Methods, and Myths.* Oxford UP 1969.

Niven Rex, *The War of Nigerian Unity 1967–1970,* Ewans, Ibadan 1970.

North Western State Economic Planning Division se NWEPD.

NWEPD, *North Western State Statistical Handbook 1972.* Sokoto 1974.

Panter-Brick, S. K. (ed.), *Nigerian Politics and Military Rule: Prelude to the Civil War.* Athlone, London 1970.

Perham, Margary, *Lugard vol. I: The Years of Adventure, 1858–1898. Lugard vol. II: The Years of Authority, 1899–1945.* Collins, London hhv. 1956 og 1960.

Schwartz, W., *Nigeria* (2'ed. ed.) Pall Mall, London 1971.

Shaw, F. (Lady Lugard), *A Tropical Dependency,* (Farnk Cass Reprint, London 1964), London 1905.

Sklar, Richard L.: *Nigerian Political Parties. Power in an Emergent African Nation,* Princeton UP 1963.

Smith, Robers S., *Kingdoms of the Yoruba,* Methuen, London 1969.

Smith, Robert S. & J. F. Ade Ajayi, se Ajayi J. F. Ade & Roberts S. Smith.

Temple, C. L., *Native Races and Their Rules. Sketches and Studies of Official Life and Administrative Problems in Nigeria.* (Frank Cass reprint, London 1968) Cape Town 1918.

Thorp, Ellen, *Ladder of Bones,* Fontana Books C.S.S. London 1966.

Whitaker, C. S., *The Politics of Tradition. Continuity and Change in Northern Nigeria 1946–66.* Princeton UP 1970.